

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Az arányosság kérdése a különböző választási rendszerekben

Kézirat lezárásának dátuma:

2023.11.12.

MI nyilatkozat

Nyilatkozom arról, hogy nem használtam mesterséges intelligenciát a dolgozat elkészítéséhez.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. Elméleti alapok	4
1.1. A választójog fogalma	4
1.2. A választási alapelvek	4
1.3. Az arányosság.....	7
2. A választási rendszerekről általánosságban	8
2.1. A választási rendszer fogalma.....	8
2.2. A választási rendszer meghatározó elemei	8
3. A választási rendszerek típusai	15
3.1. A többségi választási rendszerek	15
3.2. Az arányos választási rendszerek	23
3.2.1. A szavazatátruházó rendszer.....	23
3.2.2. A listás rendszer	25
3.3. A vegyes választási rendszerek	30
4. A magyar választási rendszer.....	33
4.1. A hatályos szabályozás elemzése.....	33
4.2. Az országgyűlési választások eredményeinek elemzése	36
4.3. Arányosítási javaslat	41
Összegzés.....	43
Irodalomjegyzék.....	45

Bevezetés

Magyarországon négyévente országgyűlési választásokat tartanak. A választások előtt és főleg közvetlenül utánuk mindig felmerül az igazságosság, arányosság kérdése: „Igazságosnak tekinthető a választási rendszerünk?”, „Lejt a pálya a kormányzópártok felé?”, „Kellő képviselőhöz jutnak a társadalom különböző rétegei?”. Dolgozatom elkészítésének nem titkolt célja, hogy megkísérleljek választ adni ezen kérdésekre. A dolgozatomban nem fogom minden aspektusból vizsgálni a választási rendszereket, főként az arányosságot mint kiemelten fontos tényezőt szemlélem majd. A választási rendszerek kontextusában az arányosság akkor valósul meg, ha egy párt a támogatottságával, azaz a rá leadott szavazatokkal megegyező arányú mandátumot szerez a parlamentben.¹ Szemléltetésül egy egyszerű példa: ha egy politikai pártot a szavazók 30%-a támogat a választásokon, akkor ezen párt a parlamenti mandátumok 30%-át szerezze meg. Felmerül a kérdés, hogy ez a roppant egyszerűnek és logikusnak tűnő képlet a gyakorlatba átültethető-e. Ha átültethető, akkor hogyan? Esetleg a jelenlegi magyar választási rendszerben megvalósul? Más országok hogyan oldják fel ezt a problémát? Dolgozatomban ezekre a kérdésekre igyekszem objektív választ adni.

Sort keríték a választásokkal kapcsolatos elméleti alapok letételére és a választási rendszer általánosságban történő vizsgálatára is, emellett a különböző országokra jellemző, konkrét sajátosságokat sem hagyom figyelmen kívül. A különböző típusú választási rendszerekben tartott parlamenti választások eredményeit és a kapcsolódó szakirodalmat elemezve próbálok következtetéseket levonni a választói akarat, illetve az arányosság érvényesüléséről. Emellett a hatályos magyar jogszabályokat figyelembe véve, hazánk választási rendszerét is elemzem, és amely ponton szükségesnek látom, nemzetközi példákból merítve kínálok javaslatokat az arányosság és a választói akarat nagyobb fokú megvalósítása érdekében.

¹ DEZSŐ Márta: A választási rendszer. In: Kukorelli István (szerk.): *Alkotmánytan I.* Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 211. o.

1. Elméleti alapok

Ahhoz, hogy elkezdhessük a választási rendszerek arányossági vizsgálatát, át kell tekintenünk néhány, a témába vágó alapfogalmat. Ehhez az áttekintéshez a vonatkozó szakirodalmon túl a hatályos magyar szabályozást vesszük alapul.

1.1. A választójog fogalma

Az alapfogalmak közül az első és talán a legfontosabb a *választójog fogalma*, amely nélkül ma aligha beszélénk választási rendszerekről. Fontos leszögezni, hogy a választójognak nincs egyetlen, általánosan elfogadott fogalma; ennek oka, hogy a választójog maga is kettős természetű.

A választójog egyrészt a hatalomban való részvétel jogát jelenti, azaz a választójog egy politikai alapjog. Azonban fontos megjegyezni, hogy ez nem volt mindig így. Alanyi jogként először, a második világháború után kialakult, polgári demokratikus államok foglalták az alkotmányaikba. Majd az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete) által 1948. december 10-én elfogadott Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának 21. cikke is kimondta, hogy mindenkinek joga van a hazájában a közügyek igazgatásában közvetlenül vagy szabadon választott képviselő útján részt venni. Az 1966. december 16-án (szintén az ENSZ által) elfogadott Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya már önálló jogként nevesíti a választójogot, és kiemeli, hogy „minden állampolgárnak megkülönböztetések, illetőleg ésszerűtlen korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen, illetve, hogy szavazzon és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazással tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését” (Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 25. cikk).

A választójog másrészt azon jogszabályok összessége, amelyek a képviseleti szervek létrehozásának módját határozzák meg, így a választójog a képviseleti szervek létrehozásának eszközeként is jellemezhető.²

1.2. A választási alapelvek

A választójog fogalmának áttekintése után fontos, hogy szó essen a választási alapelvekről, amelyek szükséges elemei lehetnek a demokratikus választási rendszereknek. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) (a továbbiakban: Alaptörvény) a következő választási

² DEZSŐ Márta: i.m. 203–205. o.

alapelveket határozza meg: a választójog általánosságát, a választójog egyenlőségét, a szavazás közvetlenségét, a szavazás titkosságát, illetve a választás szabadságát. Az erről szóló cikk a következő: „Az országgyűlési képviselőket a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással, a választók akaratának szabad kifejezését biztosító választáson, sarkalatos törvényben meghatározott módon választják.” [Alaptörvény 2. cikk (1) bekezdés] Tekintsük át ezen elveket külön-külön is.

A *választójog általánossága* azt jelenti, hogy minden nagykorú állampolgár – az úgynevezett természetes kizáró okokat kivéve – rendelkezik szavazati joggal. Az Alaptörvény ezt az alapvető elvet a következőképp rögzíti: „Minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen.” [Alaptörvény XXIII. cikk (1) bekezdés] Fontos kiemelni a „választó és választható” szócskákat. Ez azt jelenti, hogy mind az aktív, mind a passzív választójog Alaptörvényben biztosított alapvető állampolgári jog, olyan alapvető jog, amely az állampolgároknak az állami hatalom gyakorlásában való részvételét hivatott biztosítani.³ A kizáró okokról pedig az Alaptörvény így szól: „Nem rendelkezik választójoggal az, akit bűncselekmény elkövetése vagy belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt.” [Alaptörvény XXIII. cikk (6) bekezdés] Ebből a rendelkezésből megállapítható, hogy az Alaptörvény nem sorolja fel pontosan a természetes kizáró okokat, azaz nem határozza meg a választójog gyakorlásából kizárt alanyi kört, erről a bíróságnak kell döntenie konkrét esetekben. Viszont amiről rendelkezik – azaz, hogy a választójogból való kizárás bűncselekmény elkövetésén, illetve a belátási képesség korlátozottságán alapulhat – az jó kiindulópontnak minősül számunkra. Bűncselekmény elkövetése miatt a bíróság az elkövetőt a közügyek gyakorlásától eltilthatja. Erre akkor kerül sor, ha az elkövetőt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéli a bíróság, szándékosan elkövetett bűncselekmény miatt. Ennek következtében méltatlanná válik arra, hogy a közügyek gyakorlásában továbbra is részt vegyen. Itt megjegyezhetjük, hogy sor kerülhet csak a választhatóságból való kizárásra is. Erre akkor kerül sor, ha a személy jogerős bírósági ítélet alapján szabadságvesztés büntetését tölti vagy, ha intézeti kényszergyógykezelés alatt áll. A választójogból való kizárás másik esete – azaz, a belátási képesség korlátozottsága miatti kizárásra – olyan nagykorú személy esetén kerülhet sor, akinek a választójog gyakorlásához szükséges belátási képessége pszichés állapota, szellemi fogyatkozása vagy

³ ÁRVA Zsuzsanna: *Nagykommentár Magyarország Alaptörvényéhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020, 175. o.

szenvedélybetegsége miatt tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, vagy pszichés állapota vagy szellemi fogyatkozása miatt tartósan teljes mértékben hiányzik.⁴

A *választójog egyenlőségének* lényege, hogy minden választásra jogosult azonos értékű és számú szavazattal rendelkezzen, a választáson egyenlő jogokkal vehessen részt. Sajnos ez nem jelenti azt, hogy minden választó szavazata ténylegesen azonos hatású is lesz. Ennek oka, hogy azon választási rendszerekben, ahol több választókerületre van osztva az ország, egy mandátum értéke a választókerület nagyságának függvényében változhat. Az egyenlőség elvét sérti – igaz, nem olyan mértékben, mint például a plurális választójog – ha az egyik választókerületben jelentősen több szavazatra van szükség egy mandátum megszerzéséhez, mint egy kisebb kerületben, ahol ugyanúgy csak egy képviselőt választanak.⁵ Az Európa Tanács Velencei Bizottságának 190/2002. számú véleménye alapján az egy képviselői helyre jutó választópolgárok száma tekintetében a választókerületenkénti eltérés nem haladhatja meg a 10%-ot, és semmiképpen sem lépheti túl a 15%-ot.⁶

A *szavazás közvetlenségének elve* azt jelenti, hogy a választópolgárok minden közvetítő szerv vagy testület nélkül választják meg a népképviselői szervet, azaz közvetlenül a jelöltekre szavaznak. Ennek az ellentéte a közvetett szavazás, ahol egy harmadik személy (például elektor) kerül közbeiktatásra, aki jogosult lesz a tényleges választásra.⁷

A *szavazás titkossága* garantálja azt, hogy a választó külső nyomás, illetve a szavazata nyilvánosságra kerülése nélkül hozza meg a döntését. Ezt garantálják például a zárt urnák, illetve a szavazófülkék.⁸ Az ajánlószelvények tekintetében is felmerült a titkosság sérelmének kérdése, ugyanis ezeken szerepelnek személyes adatok. Az Alkotmánybíróság már a 90-es években kimondta, hogy a rendszer nem sérti a titkosság követelményét. Az alkotmányos szabályok ugyanis az országgyűlési képviselők titkos szavazással való választását írja elő, amely titkossági követelményt nem lehet kiterjesztő módon értelmezni minden választással összefüggő eljárásra. [2/1990. (II. 18.) AB határozat]

Az utolsó alapelvünk a *választás szabadságának elve*, amely alapján a választópolgárnak joga a választójog gyakorlása, viszont nem kötelezettsége. Szabad elhatározása alapján

⁴ PETRÉTEI József – TILK Péter: *Magyarország alkotmányjogának alapjai*. Kodifikátor Alapítvány, Pécs, 2014, VI. fejezet 4–5. o.

⁵ DEZSŐ Márta: i.m. 206. o.

⁶ ÁRVA Zsuzsanna: i.m. 216. o.

⁷ MÉCS János: „Választások” In. JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) http://ijoten.hu/szocikk/valasztasok_2020, 9. o.

⁸ DEZSŐ Márta: i.m. 207. o.

dönthet úgy, hogy gyakorolja ezen jogát vagy sem, illetve ha gyakorolja akkor eldöntheti, hogy melyik jelöltre szavaz.⁹

A fent kifejtettek alapján megállapítható, hogy az Alaptörvény nem rögzíti az arányosságot mint választási alapelvet, véleményem szerint viszont az érvényesülése ettől eltekintve is kívánatos.

1.3. Az arányosság

Ahogy azt már a bevezetésben is említettem a választási rendszerek kontextusában az arányosság akkor valósul meg, ha egy párt a támogatottságával, azaz a rá leadott szavazatokkal arányos számú mandátumot szerez a parlamentben.¹⁰ A dolgozatomban az arányosságnak, illetve az ellenkezőjének, az aránytalanságnak a szemléltetésére különböző választási rendszerekben tartott parlamenti választások eredményeit fogom alapul venni. Ezen eredményeket táblázatba foglalom, amely táblázatokból a legtöbb esetben ránézésre is megállapítható lesz, hogy fennáll-e az arányosság vagy sem. Ennek ellenére viszont érdemes szót ejtenünk az arányossági együtthatóról (Ae.), amely képlet az arányosság számszerű megjelenítésére hivatott. A képlet a következő: a párt által megszerzett mandátumok arányát kell elosztani a pártra leadott érvényes szavazatok arányával, és az így kapott arányossági együttható világosan megmutatja az adott párt alul-, vagy felülreprezentáltságát.¹¹ Számszerűen példázva, ha az arányossági együttható 1, akkor megvalósult a tökéletes arányosság, ha viszont 1,05 akkor az adott pártnak megállapítható az 5%-os felülreprezentáltsága, ha az együttható 0,95 akkor 5%-os alulreprezentáltságról beszélünk. A szakirodalom szerint általában a 0–5% közötti eltérés produkáló választási rendszerek tekinthetők erősen arányosnak, az 5–10% közötti eltérés mérsékelt arányosnak, a 10–15%-os eltérés mérsékelt aránytalannak és a 15–20% feletti eltérés erősen aránytalannak.¹²

⁹ PETRÉTEI József – TILK Péter: i.m. VI. fejezet 5. o.

¹⁰ DEZSŐ Márta: i.m. 211. o.

¹¹ NAGY Levente: A holland parlamenti választások arányossága és hatásai a pártrendszerre. *Parlamenti Szemle*, 2017/2, 77–78. o.

¹² Uo. 78. o.

2. A választási rendszerekről általánosságban

2.1. A választási rendszer fogalma

A választási rendszer fogalma alatt szűkebb értelemben a választási formulát értjük, ami nem más, mint a szavazatok mandátummá alakításának módszere. Viszont ezt a fogalmat még kibővíthetjük a szavazati struktúrával, a szavazás módjával és a választókerületi beosztással is. Ezek a szűkebb értelemben vett választási rendszer meghatározó elemei, amelyek később még részletezésre kerülnek. Tágabb értelemben a választási rendszer fogalma azonban magába foglalja még a választójogra vonatkozó szabályokat és a választási eljárás szabályait is. Összefoglalás gyanánt megállapítható, hogy a választási rendszer szabályai azt határozzák meg, hogy hogyan lesz mandátum a leadott szavazatokból és azt is, hogy hogyan szavazhatnak a választópolgárok a különböző jelöltekre és pártokra.¹³

Megjegyezhetjük még a választási rendszer választás-típológiában használt fogalmát is, amely az adott választási rendszer elveit, a szavazás formáját, a mandátumkezelés folyamatát és az eredmények megállapításának módszereit foglalja magában.¹⁴

Végül Petrétai József megfogalmazásában a választási rendszer a választás folyamatának lezajlásával összefüggő, különböző jogi megoldásokat és technikai eljárásokat foglalja össze.¹⁵

2.2. A választási rendszer meghatározó elemei

Mikor a választási rendszer fogalmáról volt szó, már említettem néhány olyan elemet, amely alapján a választási rendszerek kategorizálása lehetséges. Jelen esetben három olyan szempontot emelnék ki, amely alapján egy választási rendszer meghatározható. Meghatározható a választókerületi struktúra szempontjából, a szavazati struktúra szempontjából, illetve a mandátumszerzés – azaz a választási formula – szempontjából.

A *választókerületi struktúra* szempontjából a választási rendszer lehet egymandátumos vagy többmandátumos. Ez nem szorul különösebb magyarázatra, az egymandátumos választókerületben egyetlen képviselőt választanak, míg a többmandátumosban többet. A rendszer arányosságát befolyásolja a választókerületben megszerezhető mandátumok száma,

¹³ DEZSŐ Márta: Arányosság és vegyes választási rendszerek. In: *Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép-Európában*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1996 (a továbbiakban: DEZSŐ Márta II.), 38. o.

¹⁴ BERTA Zsolt: A választási formulák. XXV. OTDK Jogtudományi Szekció Alkotmányjog Tagozat, 2001, K.n., 1. o. (https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/10831/34777/1/BertaZsolt-ValasztasiFormulak_unpw.pdf) (2023. október 15.).

¹⁵ PETRÉTEI József – TILK Péter: i.m. VI. fejezet 2. o.

minél több mandátumot osztanak ki egy választókerületben, annál jobban érvényesül az arányosság követelménye. Arányossági szempontból a legideálisabb módszer az, amikor az egész ország egyetlen választókerületnek minősül, azaz a választók kizárólag egy pártlistára szavaznak,¹⁶ Hollandiában többé-kevésbé ezt a rendszert alkalmazzák, de erről majd később szólnunk bővebben.

Magyarországon, ahogy azt a 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (továbbiakban: Vjt.) 4.§ (1) bekezdése is kimondja, egyéni választókerületenként egy országgyűlési képviselő választható. Fontos megjegyezni, hogy az egymandátumos választókerület és az egyéni választókerület nem szinonim fogalmak. Az egyéni választókerületekben, ahogy az hazánkban is történik, mindig egy konkrét személyre szavaznak a választók, de – igaz, ritkán fordul elő – létezik olyan egymandátumos választókerület, ahol listára szavaznak. Ilyen például Ausztria, ahol párt nyeri el a mandátumot, amit utána betölt egy személy, a pártra leadott nyílt listás preferenciaszavazatok alapján [Nationalrats-Wahlordnung 1992 79.§ (1)] (a preferenciaszavazatokról majd később részletesebben írok).¹⁷

Térjünk át a többmandátumos választókerületekre, amelyek még szintén tovább differenciálhatók. Egyik fajtája a többes rendszer, ahol a választónak annyi szavazata van, ahány mandátumot meg lehet szerezni a kerületben, viszont a szavazatait különböző jelöltekre kell leadnia. A következő a korlátozott (limitált) többmandátumos rendszer, ahol a választónak szintén több szavazata van, de az előzővel ellentétben kevesebb, mint ahány mandátumot meg lehet szerezni. A szavazó egy jelőltre csak egy szavazatot adhat le, viszont nem muszáj az összes szavazatával élnie. Az utolsó a halmozott (kumulatív) rendszer, ahol a többes rendszerhez hasonlóan, a választónak annyi szavazata van, amennyi mandátum megszerezhető a választókerületben, viszont a szavazatait leadhatja ugyanarra a jelőltre.¹⁸

A következő szempont, ami alapján egy választási rendszer meghatározható, az a *szavazati struktúra*. A szavazati struktúra azt határozza meg, hogy a választónak hány szavazatot kell leadnia és hogyan. Ez alapján megkülönböztetünk egyszavazatos és többszavazatos rendszereket. A többszavazatos rendszert is tovább differenciálhatjuk preferenciális, szavazatok kumulálására lehetőséget adó és a szavazatok megosztását is ismerő modellekre. A preferenciális modell – ahogy azt a neve is jelzi – lehetőséget ad a választónak arra, hogy egy megadott pártlistán az általa szimpatikusnak tartott politikusokra sorrendben szavazzon.

¹⁶ DEZSŐ Márta: i.m. 209-210. o.

¹⁷ Ld. 13, 22–25. o.

¹⁸ BERTA Zsolt: i.m. 4–5. o.

A szavazatok kumulálására lehetőséget adó modellben a választó egy jelöltre több szavazatot is leadhat, így elősegítve a kedvelt jelölt mandátumhoz jutását. Az utolsó, azaz a szavazatok megosztását is engedélyező modell – az előző kettővel ellentétben – lehetőséget ad arra, hogy különböző pártok listája között ossza meg a szavazatait a választó. Pozitívuma ezen preferenciális rendszereknek az, hogy a választópolgároknak is biztosít beleszólási lehetőséget a pártlisták összeállításába. Nyugat-Európa több országában már elterjedt ez a modell, viszont a pártok által összeállított listákon ritkán történik változtatás a preferenciális szavazatok által. Ettől függetlenül mindenképp jelentős az, hogy a szavazók választhatnak a pártlistákon szereplő jelöltek között.¹⁹ Magyarországon – véleményem szerint sajnálatos módon – a pártlisták kötöttek és preferenciális szavazatok leadására nincs lehetőség.

Végül szót kell még ejtenünk a mandátumszerzés, azaz a *választási formula* szempontjáról is. A választási formulák két fő csoportra oszthatók: a többségi és az arányos formulákra. Természetesen van összefüggés a választás arányossága és a választási formula között. Korábban törvényszerűnek tekintették, hogy a többségi formula alkalmazása kétpártrendszer létrejöttét eredményezi, a pártok számának csökkentése által; míg az arányos formula által ennek pont az ellenkezőjét tapasztalhatjuk, a pártok számának megnövekedését. Ezen álláspont semmiképp sem tekinthető a valóságtól elrugaszkodottnak, viszont emellett természetesen figyelembe kell venni egyéb tényezőket is, amelyek szerepet játszanak vagy a kétpártrendszer, vagy a többpártrendszer kialakulásában. Így nem jelenthető ki az, hogy önmagában a választási formula determinálná a pártok számát egy adott választási rendszerben.²⁰

A többségi formuláról jelen részben nem írok sokat, mert a működése teljesen egyértelmű. A választás pillanatában a mandátumok sorsa el is dől, az a jelölt győz aki a szavazatok (abszolút vagy relatív) többségét megszerezte. Hiába nagy az aránytalanság a leadott szavazatok és a megszerzett képviselői helyek között, további korrekciónak helye nincs.

Az arányos választási formula már ennél érdekesebb, mivel itt a pártok mandátumokhoz jutása, a szavazatok elosztásának különböző módszereivel – egy adott fokig – befolyásolható. Itt érdemes ismét szót ejteni magáról az arányosságról. Az arányosság elve akkor valósul meg, ha a parlamenti párt a rá leadott szavazatokkal megegyező arányú mandátumot szerez. A tökéletes arányosságot viszont akkor lehetne csak elérni, ha minden mandátumot pontosan ugyanannyi szavazattal lehetne megszerezni, azaz minden parlamenti helynek azonos „ára”

¹⁹ CSERVÁK Csaba: Választási rendszerünk a jogösszehasonlítás és a reformlehetőségek tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2001/3. sz., 12. o.

²⁰ BLAZOVICH László: Demokrácia és választások Magyarországon. *Tanulmányok Csongrád megye történetéből*. K.n., Szeged, 1997, 27. sz. 12. o.

lenne. Ezt három különböző módon lehet megvalósítani: vagy minden egyes választókerület pontosan ugyanannyi szavazóból áll (rendkívül valószínűtlen a megvalósulása), vagy maga az ország egyetlen választókerület (mint például Hollandia), vagy a szavazatok elosztására alkalmazott módszerek tökéletesen biztosítják az arányosítást. Ebből adódóan megállapíthatjuk, hogy az első probléma a választókerületek nagysága, de ennél sokkal nagyobb probléma a mandátumok elosztására használt formula meghatározása (ez az a formula, amely a szavazatok és mandátumok közötti viszony megállapítását szolgálja). Ezen formulák közös vonása, hogy a szavazatok elosztása választási hányados révén történik, viszont abban, hogy a választási hányadost hogyan számolják ki, illetve abban, hogy a választási hányados már a választások előtt megállapítható-e (azaz már előre tudjuk, hogy hány szavazat fog egy mandátumot eredményezni) eltéréseket tapasztalunk.²¹

Az arányos választási formulák az alábbi csoportokra oszthatók: a legnagyobb átlag módszere (osztós módszer), a legnagyobb maradék módszere (természetes hányados módszere) és a szavazatátruházó módszer.²²

Az osztós módszer működési elve a következő: az egyes pártokra leadott szavazatokat elosztjuk egy meghatározott osztóssal és az így kapott hányadosokat csökkenő sorrendbe rendezzük, egészen addig, amíg be nem töltöttük a rendelkezésre álló mandátumokat. Ennek a módszernek több fajtája van attól függően, hogy milyen számokból áll az osztóssal. A legtipikusabb a d'Hondt-módszer, ahol a pozitív egész számok halmaza képezi az osztóssal.²³ A következő táblázatban egy egyszerű példával szemléltetem a módszert. Három különböző párt verseng 5 mandátumért. Mivel 5 mandátumot osztunk ki, ezért a legnagyobb osztó 5 lesz. Mikor elvégeztük az osztási műveleteket, már csak a kapott hányadosokat kell csökkenő sorrendbe rendeznünk, egészen addig, amíg minden mandátum (jelen esetben mind az 5) gazdára nem talál. Így megállapítható, hogy „A” párt 3, „B” párt 2, „C” párt pedig 0 mandátumban részesült.

²¹ DEZSŐ Márta: i.m. 211. o.

²² MOLNÁR Kata: A választási rendszerek és arányossági kérdéseik. In: Békési Gábor - Kis Kelemen Bence - Nezdei Mirabella (szerk.): *A választások egyes jogi kérdései*. PTE ÁJK Óriás Nándor Szakkollégium, Pécs, 2019, 35. o.

²³ CSERVÁK Csaba: i.m. 12–13. o.

1. táblázat: A d'Hondt-módszer szemléltetése²⁴

Pártok	„A” párt	„B” párt	„C” párt
Szavazatok száma	50.000	35.000	15.000
Osztó: 1	50.000 (I.)	35.000 (II.)	15.000
Osztó: 2	25.000 (III.)	17.500 (IV.)	7.500
Osztó: 3	16.667 (V.)	11.667	5.000
Osztó: 4	12.500	8.750	3.750
Osztó: 5	10.000	7.000	3.000

A d'Hondt-módszer után tekintsünk át egy másik lehetőséget is. Sainte-Lagüé módszerről beszélünk, ha az osztósorozat páratlan számsorból áll (1, 3, 5 stb.). Ennek ma már csak a módosított változatát, a módosított Sainte-Lagüé formulát használják, ezt is elsősorban a skandináv országokban. Ez annyival módosult az eredetihez képest, hogy az első osztó nem 1, hanem 1,4, ami jelentősen megnehezíti az első mandátumhoz jutást. Ezen kívül a számolást ugyanúgy végezzük el, ahogy az előbb.²⁵ Az így kapott eredmény a következő: „A” párt 2, „B” párt 2, „C” párt 1 mandátumban részesült. Az eredményben egyértelműen megnyilvánul a két módszer közötti különbség: a d'Hondt a nagyobb, a módosított Sainte-Lagüé formula a kisebb pártoknak kedvez, de oly módon, hogy az első (1,4-es) osztó jóvoltából meggátolja a parlamenti pártrendszer aprózódását.

2. táblázat: a módosított Sainte-Lagüé formula szemléltetése²⁶

Pártok	„A” párt	„B” párt	„C” párt
Szavazatok száma	50.000	35.000	15.000
Osztó: 1,4	35.714 (I.)	25.000 (II.)	10.714 (V.)
Osztó: 3	16.667 (III.)	11.667 (IV.)	5.000
Osztó: 5	10.000	7.000	3.000

Az osztós módszer után tekintsük át a legnagyobb maradék módszerének működését is. Ezen rendszerekben ki kell számolnunk egy kvótát, amely azt fogja megadni, hogy hány szavazatra van szükség egy mandátum megszerzéséhez. A legegyszerűbb megoldás a Hare-módszer, amely szerint csak az érvényes szavazatok számát kell elosztanunk a

²⁴ Saját számítások

²⁵ BLAZOVICH László: i.m. 16–17. o.

²⁶ Saját számítások

választókerületben megszerezhető mandátumok számával.²⁷ Ha visszatérünk a fenti táblázatunkhoz, akkor rögtön látjuk, hogy a kvóta 20.000 (az összes érvényes szavazat 100.000 és 5 mandátum szerezhető meg), viszont azt is látjuk, hogy az 5 mandátum közül csak 3 lesz kiosztható („A” pártnak 2 és „B” pártnak 1). Itt nyer értelmet, hogy a módszert a legnagyobb maradék módszerének nevezzük, mivel a kiosztásra nem került mandátumokat a legnagyobb maradékok sorrendjében töltik be. Azaz „A” párt, mivel csak 10.000 maradékszavazattal rendelkezik, így nem kap több mandátumot, ellentétben „B” és „C” párttal, amelyek 15.000-15.000 maradék szavazattal rendelkeznek, így kapnak is 1-1 mandátumot. Ehhez hasonló még a Droop- és a Hagenbach-Bischoff-kvóta, ahol a megszerezhető mandátumok számához hozzáadunk 1-et (a különbség a kettő között, hogy a Droop-kvótánál a kapott eredményhez hozzáadunk 1-et) és az Imperiali-kvóta is, ahol a mandátumok számát 2-vel növeljük. A nevező növekedése kevesebb maradékmandátumot eredményez, ami növeli az elvesztett szavazatmennyiséget és ez a kisebb pártok számára hátrányos.²⁸ Végül hozzá kell még tennünk, hogy a maradékszavazatok elosztása történhet a legnagyobb átlag módszerével is a fentebb említett legnagyobb maradékok sorrendje helyett, ez viszont a nagyobb pártok számára előnyösebb.²⁹

Az utolsó itt említett formulánk a szavazatátruházó módszer. Ez egy sajátos módszer, ahol a választó, habár egy szavazattal rendelkezik, a szavazáskor több jelölt közül összeállít egy preferenciasorrendet. A legnagyobb maradék módszeréhez hasonlóan itt is meghatároznak egy kvótát (egy mandátum elnyeréséhez szükséges szavazatok száma), amely kvótát, ha átlép a jelölt, akkor mandátumhoz jut. A jelölt többlétszavazatai pedig a választók által megjelölt preferenciasorrend alapján kerülnek át a többi, még mandátumot nem szerzett jelölthöz. Viszont a többlétszavazatokon túl, azon szavazatok is átkerülnek más jelölt részére, amelyeket olyan jelöltre adtak le, akik egyértelműen nem fognak mandátumot szerezni. Így ahelyett, hogy elvesznének a „kieső” jelöltekre leadott szavazatok, a preferenciasorrend alapján elősegíthetjük más jelölt mandátumhoz jutását.³⁰

Dolgozatomban ezen, meglehetősen részletes fejezetét az alábbi ágrajzzal foglalom össze a könnyebb átláthatóság érdekében.

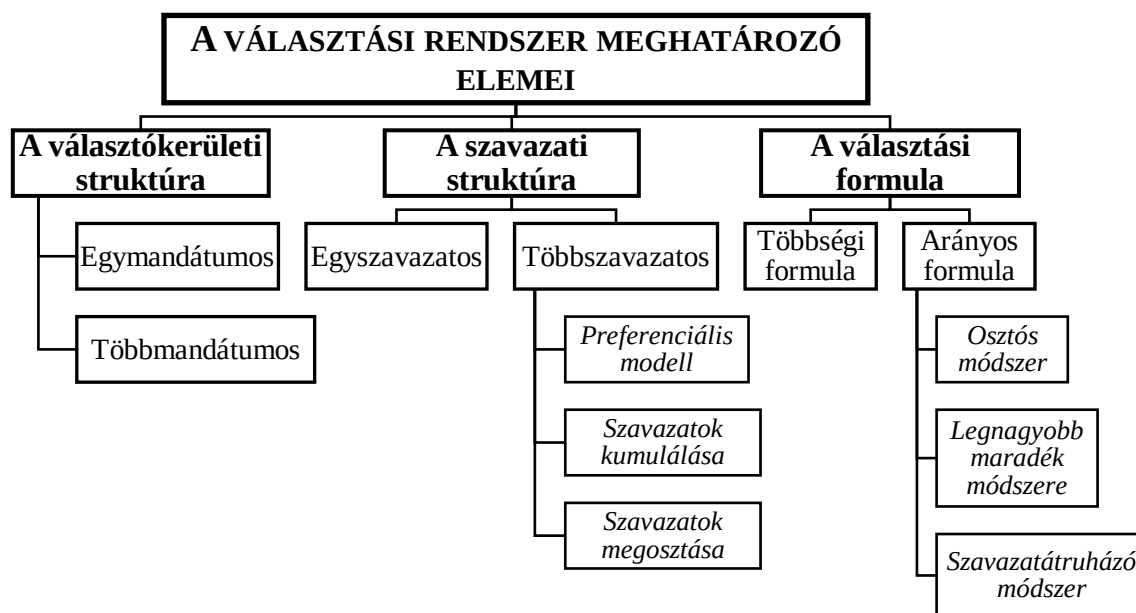
²⁷ DEZSŐ Márta: i.m. 212. o.

²⁸ BLAZOVICH László: i.m. 16–17. o.

²⁹ DEZSŐ Márta: i.m. 212. o.

³⁰ Lewis BASTON: Campaigning under the single transferable vote. Electoral Reform Society, 2006, 2–3. o.

1. Ábra: A választási rendszer meghatározó elemei³¹

³¹ Saját ábra Dezső Márta: i.m. 210–212. o. alapján.

3. A választási rendszerek típusai

Miután sor került a választási rendszer meghatározó elemeinek kifejtésére, mindenképp szót kell ejteni a választási rendszerek különböző, főbb típusairól is. A két alaptípus a többségi rendszer és az arányos rendszer, ezek még további altípusokra oszthatók, illetve kombinációjuk képezi a vegyes választási rendszert.³²

3.1. A többségi választási rendszerek

A többségi rendszer alapja az, hogy az ország területét választókerületekre osztják, főszabályként annyi kerületre, ahány mandátum kiosztható. Minden választókerületben csak egyetlen mandátum jut gazdához és a választók mindig egy konkrét személyre szavaznak (nem pártlistára), amely személy viszont – a legtöbb esetben – valamely politikai párt jelöltje (de lehet független jelölt is). Megjegyzendő még, hogy a tisztán többségi rendszerek csak a győztest jutalmazzák, ezért is hívják még ezen választási rendszereket first-past-the-post (FPTP) rendszernek, azaz az „első befutó” vagy a „győztes mindent visz” rendszerének.³³

A többségi rendszer tovább differenciálható relatív (más szóval egyszerű) többségi rendszerre és abszolút többségi rendszerre. A különbség a két variáns között abban áll, hogy a mandátum megszerzéséhez a szavazatokat milyen többséggel kell megszerezni. A relatív többségi rendszerben (másnéven angolszász rendszer) egyszerűen, amely párt a legtöbb szavazatot szerzi meg, az fogja megkapni a mandátumot is, míg az abszolút többségi rendszerben – ahogy erre a neve is utal – a szavazatok több mint felét kell megszerezni a mandátumhoz jutáshoz. Az abszolút többségi rendszerben (amit francia rendszernek is neveznek) legtöbb esetben kétfordulós a szavazás, mivel ritkán fordul elő, hogy az első fordulóban elérje valamely jelölt az abszolút többséget, viszont a második fordulóban a győzelemhez már elegendő az egyszerű többség is (kivéve például Fehéroroszországot, ahol a második fordulóban is abszolút többséggel lehet csak győzni, ezt nevezik run-off rendszernek).³⁴ Az első forduló általánosságban az erőviszonyok felmérésére szolgál, illetve amely pártok nem érik el a szavazatok meghatározott százalékát, azok nem is léphetnek tovább a következő fordulóba. A második forduló ad még lehetőséget a pártok számára a

³² DEZSŐ Márta: i.m. 213. o.

³³ HORVÁTH Attila: Választások és választási rendszerek. In: Bende Zsófia – Halász Iván (szerk.): *Összehasonlító alkotmánytan*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2014, 117. o.

³⁴ Fehéroroszország hivatalos honlapja: <https://www.belarus.by/en/government/belarus-elections/presidential-elections-in-belarus> (2023. október 17.).

visszalépésekre egymás javára, illetve szövetségek kötésére, amelyek végső soron a politikai erők kétpólusúvá válásához vezethetnek.³⁵

A relatív többségi rendszerre kiváló példa az angol választási rendszer, ahol csak egyéni választókerületekben van lehetőség szavazásra, és a győztes mindent visz elve érvényesül.³⁶ A következőkben egy táblázattal kívánom illusztrálni a relatív többségi rendszert. Az Egyesült Királyságban tartott 2019-es választásokat veszem alapul, azon belül is Coventry North West választókerület eredményeit.

3. táblázat: Coventry North West választókerület eredményei a 2019-es brit parlamenti választáson³⁷

Párt	Képviselőjelölt	Megszerzett szavazatok	
		száma	aránya
Munkáspárt	Taiwo Owatemi	20.918	43,8%
Konzervatív Párt	Clare Golby	20.710	43,4%
Liberális Demokraták	Greg Judge	2.717	5,7%
Brexit Párt	Joshua Richardson	1.956	4,1%
Zöldek	Stephen Gray	1.443	3,0%

A táblázatból látható, hogy a Munkáspárt jelöltje a szavazatok 43,8%-ával az első helyen végzett, így ő jut mandátumhoz annak ellenére is, hogy a választók többsége nem rá szavazott. A relatív többségi rendszerben nincs szükség 50%-ot meghaladó többségre, így a választások mindig csak egyfordulósok. Nagyon fontos kiemelni azt is, hogy minden szavazat, amelyet nem a Munkáspárt jelöltjére adtak le, az teljes egészében elvész, a többi párt nem kap semmit, annak ellenére sem, hogy a Konzervatív Párt jelöltje csupán 208 szavazattal maradt le a nyertestől. Így hiába szavazott rájuk (a Konzervatív Pártra) az emberek 43,4%-a, ugyanolyan mintha 0%-ot értek volna el. A táblázatból az is tökéletesen látszik, hogy ezen rendszer milyen jelentős mértékben is kedvez a nagy pártoknak és eredményez kétpártrendszert, mivel a kisebb pártok labdába sem rúghatnak a két nagy riválissal szemben.

³⁵ DEZSŐ Márta: i.m. 213. o.

³⁶ TÓTH András: Választások az Egyesült Királyságban. *Parlamenti Szemle*, 2020/1. sz., 80. o.

³⁷ Saját táblázat a BBC News, United Kingdom election results 2019, Constituencies (<https://www.bbc.com/news/politics/constituencies/E14000650>) (2023.október 18.) alapján.

Fontos még megjegyezni az aránytalanság fennállását is, amit ezen rendszer eredményez. Az aránytalanság látható lesz a táblázatból is, de az arányossági együttható is igazolja majd. A következő táblázatban a 2019-es brit parlamenti választások eredménye látható, azon belül is a három legerősebb párt szavazat- és mandátumarányai.

4. táblázat: a 2019-es brit parlamenti választások eredménye arányossági együtthatóval³⁸

Párt	Megszerzett szavazatok aránya	Megszerzett mandátumok aránya	Ae.
Konzervatív Párt	43,6%	56,2%	1,29
Munkáspárt	32,1%	31,1%	0,97
Liberális Demokraták	11,6%	1,7%	0,15

Látható hogy, ezen rendszer aránytalan mértékben kedvez a legtöbb szavazatot elnyerő Konzervatív Pártnak, míg ezzel párhuzamosan nagyban alulreprezentálja a Liberális Demokratákat, akik a tényleges támogatottságukhoz képest csak tizedannyi képviselővel rendelkeznek a törvényhozásban, ezzel eltorzítva a választók akaratát. Ezt az arányossági együttható is megerősíti, mely szerint általában a 15-20% feletti eltérés tekinthető erősen aránytalannak.³⁹ Így megállapítható, hogy erős aránytalanság áll fent mind a Konzervatív Párt tekintetében, akik 29%-kal felülreprezentáltak, mind a Liberális Demokraták tekintetében, akik pedig 85%-kal alulreprezentáltak a törvényhozásban. Hozzá kell tennem, hogy (véleményem szerint) ezen kategorizálás roppant szigorú. Ha egy választási rendszert már 15-20% feletti eltérés esetén erősen aránytalannak tekintünk, akkor hogyan értékeljük a brit választási rendszert a most vizsgált 85%-os torzulásával?

A 2005-ös választás még ennél is radikálisabban mutatja a rendszer aránytalanságát, amikor is a Munkáspárt a megszerzett szavazatok 37%-ával a mandátumok 55%-ára tett szert, míg a szavazatok 34%-át (azaz a Munkáspárttól 3%-kal lemaradva) megszerző Konzervatív Párt mindössze a mandátumok 31%-át birtokolhatta a parlamentben.⁴⁰

Pozitívként említhető, hogy a győztes párt számára garantált, hogy képes egyedül kormányt alkotni, ezzel megteremtve a stabil kormányzás lehetőségét. Ezen felül a választók számára adott a lehetőség, hogy ha úgy akarják, megtörténjen a kormányváltás, és így a

³⁸ Saját táblázat és számítások Oliver HAWKINS – Philip LOFT: General Election 2019: results and analysis. Second edition, House of Commons Library, London, 2020, 8. o. alapján.

³⁹ NAGY Levente: i.m. 78. o.

⁴⁰ HORVÁTH Attila: i.m. 119. o.

rendszer megfelel Guglielmo Ferrero azon állításának, hogy attól demokratikus egy választási rendszer, hogy biztosítja a lehetőséget az ellenzék hatalomra kerülésére, a kormányváltásra.⁴¹ Véleményem szerint viszont a demokráciára nézve nem tekinthető egészséges állapotnak, ha hosszabb távon ugyanaz a két párt váltogatja egymást, mivel fennáll a veszélye a társadalom polarizációjának. Ezáltal egy ponton túl azzal szembesülhetünk, hogy a két rivális párt kényelmesen belesüllyed abba, hogy nem kell egyebet felmutatniuk, mint, hogy „mi nem ők vagyunk” és ez elegendő ahhoz, hogy – akár rossz szájjal is – a választó nekik adja a voksát.

A továbbiakban az *abszolút többségi rendszert* tekintjük át egy kicsit részletesebben. Ahogy már azt korábban röviden említettem, a relatív többségi rendszertől eltérően itt csak akkor szerez mandátumot a jelölt, ha a szavazatok abszolút többségét megszerzi. Viszont, ha nem szerzi meg a szavazatok több mint felét, akkor szükség van egy második forduló tartására is vagy ritkább esetben második forduló helyett a preferenciális szavazatok döntenek.

Először tekintsük át a második fordulás megoldásokat. Az egyik változatban csak a két legtöbb szavazatot szerző jelölt indulhat el a második fordulóban. Ennek pozitívuma, hogy garantálja, a győztes abszolút többséget érjen el (természetesen attól a valószínűtlen kivételtől eltekintve, mikor pontosan ugyanannyi szavazatot szerez mindkét jelölt). Ezt a módszert többnyire államfők megválasztásánál alkalmazzák (például Franciaországban, Ausztriában, Szlovákiában, Romániában), de attól függetlenül semmi akadályja nincs, hogy parlamenti választásokon is alkalmazható lehessen.⁴² Részletesebben az előző három francia elnökválasztást vizsgáltam, amelynek az eredményeik a következők:

⁴¹ TÓTH András: i.m. 80. o.

⁴² HORVÁTH Attila: i.m. 120–121. o.

5. táblázat: A legutóbbi három francia elnökválasztás⁴³

Év	Jelölt	1. forduló	2. forduló
2012	François Hollande	28,63%	51,62%
	Nicolas Sarkozy	27,18%	48,38%
2017	Emmanuel Macron	24,01%	66,10%
	Marine Le Pen	21,30%	33,90%
2022	Emmanuel Macron	27,85%	58,2%
	Marine Le Pen	23,15%	41,8%

Az eredményekből kiolvasható, hogy az első fordulóban nyertes jelölt minden esetben messze volt az abszolút többségtől, viszont az is látszik, hogy aki az első fordulóban győzött, az mindhárom esetben – kisebb vagy nagyobb arányban – a második fordulóban is megszerezte a szavazatok többségét.

A másik változata a második forduló abszolút többségi rendszernek azzal az eltéréssel funkcionál, hogy itt már nemcsak a két legjobb eredményt elérő jelölt jut tovább a második fordulóba, hanem akár többen is. A korábbi magyar választási rendszerben (amely igaz vegyes rendszer volt, viszont a többségi ága abszolút többségi) az 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról [továbbiakban: Vjt. (rég)] például úgy határozta meg, hogy a második fordulóban minden, az érvényes szavazatok legalább 15%-át megszerző jelölt indulhat, viszont ha nincs három 15% feletti jelölt, akkor a három legtöbb szavazatot megszerző jelölt indul el [Vjt. (rég) 7.§ (3) bek. a) pont]. A francia rendszerben viszont ez a határ például a regisztrált választópolgárok 12,5%-a.⁴⁴ Ahogy az már korábban említésre került, a második fordulóban már elegendő relatív többség is a mandátum megszerzéséhez, illetve ezen forduló biztosít lehetőséget a pártoknak szövetkezésre, illetve a választópolgároknak átszavazásra egy a preferálnál esélyesebb, de még szimpatikus pártra. Erre jó példa a budapesti 7-es számú egyéni választókerület a 2006-os országgyűlési választásokon.

⁴³ Saját táblázat a Francia Belügyminisztérium honlapja alapján:
([https://web.archive.org/web/20220507115012/https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/electresult_presidentielle-2022/\(path\)/presidentielle-2022/FE.html](https://web.archive.org/web/20220507115012/https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/electresult_presidentielle-2022/(path)/presidentielle-2022/FE.html)) (2023. október 19.).

⁴⁴ HORVÁTH Attila: i.m. 122. o.

6. Táblázat: A budapesti 7-es számú egyéni választókerület első fordulójának eredménye a 2006-os országgyűlési választásokon⁴⁵

Párt	Képviselőjelölt	Megszerzett szavazatok	
		száma	hányada
Fidesz-KDNP	Rogán Antal	9.987	40,7%
MSZP	Steiner Pál	7.915	32,3%
SZDSZ	Pető Iván	5.760	23,5%
MIÉP	Bégány Attila	868	3,5%

Relatív többségi rendszerben a Fidesz-KDNP a szavazatok 40,7%-ával meg is szerezte volna a mandátumot, de mivel az abszolút többségi rendszerben van második forduló, és ezáltal lehetséges a visszalépés és átszavazás, az eredmény a következő lett:

7. táblázat: A budapesti 7-es számú egyéni választókerület második fordulójának eredménye a 2006-os országgyűlési választásokon⁴⁶

Párt	Képviselőjelölt	Megszerzett szavazatok	
		száma	hányada
SZDSZ	Pető Iván	12.828	55,1%
Fidesz-KDNP	Rogán Antal	10.470	44,9%

Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a kétfordulós abszolút többségi rendszer kedvez a kisebb pártoknak, mivel a második fordulónak köszönhetően esélyük van a mandátumszerzésre, míg a relatív többségi rendszerben ez lehetetlen. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a pártok szövetkezése és visszalépése egymás javára nem mindig vezet ily módon sikerre. Igaz a következő példa az új Vjt. keretei között megtartott országgyűlési választásokról való, amely szintén vegyes rendszer, viszont a többségi ágon a relatív többségi rendszer keretei között választjuk a képviselőket, így szemléltetés gyanánt megfelelő lesz. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei 2. számú egyéni választókerület eredményeit vesszük alapul, először is a 2018-as választást:

⁴⁵ Saját táblázat az Országos Választási Bizottság közleménye az országgyűlési képviselők 2006. évi választásának eredményéről. 4. o. alapján.

⁴⁶ Saját táblázat Uo. 69. o. alapján.

8. táblázat: A BAZ megyei 2. számú egyéni választókerület eredménye a 2018-as országgyűlési választásokon⁴⁷

Párt	Képviselőjelölt	Megszerzett szavazatok	
		száma	hányada
Fidesz-KDNP	Hubay György	19.434	38,06%
MSZP-Párbeszéd	Dr. Varga László	15.274	29,91%
Jobbik	Pakusza Zoltán	14.427	28,25%
Momentum	Dudás Norbert	667	1,31%

A relatív többségi rendszerből adódóan a Fidesz-KDNP jelöltje a leadott szavazatok alig több mint harmadával szerezte meg a mandátumát. Mivel második forduló nincs, ezért a pártok két parlamenti ciklus között végezték el azon egyeztetést, amit egy abszolút többségi rendszerben a két forduló között végeztek volna el. Ennek az eredménye a 2022-es választáson a következő volt:

9. táblázat: A BAZ megyei 2. számú egyéni választókerület eredménye a 2022-es országgyűlési választásokon⁴⁸

Párt	Képviselőjelölt	Megszerzett szavazatok	
		száma	hányada
Fidesz-KDNP	Dr. Kiss János	20.602	43,85%
DK-Jobbik-Momentum-MSZP-LMP-Párbeszéd	Dr. Varga László	20.110	42,80%
Mi Hazánk	Pakusza Zoltán	3.977	8,46%
MKKP	Kiss Gábor	1.278	2,72%

Igaz, a különbség minimálisra csökkent az első két jelölt között, viszont az is egyértelműen látszik, annak ellenére, hogy a pártok egy közös cél érdekében szövetséget kötnek, még nem jelenti azt, hogy a választóik száma összeadható. Ha megtörtént volna a szövetkező pártok

⁴⁷ Saját táblázat a Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2018 – egyéni választókerületek eredménye (<https://www.valasztas.hu/egyeni-valasztokeruletek-eredmenye>) (2023. november 6.) alapján.

⁴⁸ Saját táblázat a Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2022. április 3. – egyéni választókerületek (<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/egyeni-valasztokeruletek/05-02?tab=candidates>) (2023. november 6.) alapján.

által kívánt átszavazás, akkor 30 ezer szavazatot elérve, könnyedén abszolút többséggel szerzi meg a jelöltjük a mandátumot. Persze fontos, hogy itt 4 év telt el és nem pár hét, ahogy az a fordulók között szokott, így fennáll annak a lehetősége is, hogy ezen pártok szavazóinak száma akkor is csökkent volna, ha nem együtt indulnak a választásokon. A relatív többségi rendszer egyik negatívuma pontosan ez, hogy a pártok gyakorlatilag csak a sötétben tapogatóznak, mivel rejtve marad számukra, hogy ha külön indulnának, akkor kisebb vagy nagyobb lenne a támogatottságuk.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a kétfordulós abszolút többségi rendszer mindenképp arányosabb, a választók akaratát jobban leképezni képes rendszert alkot, mint a relatív többségi. Ez nagyban köszönhető annak, hogy a kisebb pártok mozgástere a két forduló között kiszélesedik. Véleményem szerint viszont az abszolút többségi rendszereknél maradva is van egy másik olyan megoldás, amelyben a választói akarat még jobban megnyilvánul.

Az azonnali többfordulós szavazás vagy alternatív szavazás (IRV: instant-runoff voting) egy olyan szavazatszámítási módszer, amely az abszolút többségi választási rendszerekben alkalmazható. Sajátossága az, hogy ha egyik jelölt sem ér el abszolút többséget az adott választókerületben, akkor sem tartanak egy újabb fordulót, hanem a szavazók által leadott preferenciaszavazatok alapján határozzák meg a nyertest. Így első lépésként a választó meghatároz egy rangsort a jelöltek között. Ausztráliában a Képviselőház tagjainak megválasztásakor az összes jelöltet sorba kell rendezni, de van olyan rendszer, ahol ez nem kötelező. Ezután összeszámolják a szavazók által első helyen megjelölt jelölteket. Ha már itt megkapja az egyik jelölt a szavazatok több mint 50%-át, akkor az abszolút többségi rendszerhez híven mandátumot szerez. Viszont, ha senki nem szerez abszolút többséget, akkor a legkevesebb szavazatot elérő jelölt „kiesik”, és a rá leadott szavazatok átkerülnek a szavazó által második leginkább preferált személyhez. Ez folytatódik mindaddig, míg nem szerzi meg valamelyik jelölt az abszolút többséget.⁴⁹ Ezen szavazási mód előnyeként mindenképp meg kell említenünk, hogy a többi többségi variánshoz képest itt – bizonyos fókig – azon választók preferenciája is figyelembe van véve, akik elsődlegesen nem a mandátumot megszerző jelöltre szavaztak. Ezáltal, ha az arányosságnak nem is felel meg oly mértékben, mint a következő rendszerek fognak, legalább a választói akarat pontosabb figyelembevételére kísérletet tesz.

⁴⁹ Massachusetts Institute of Technology: Instant runoff voting. Election data + science lab, Cambridge, MA USA, 2023 (<https://electionlab.mit.edu/research/instant-runoff-voting>) (2023. október 20.).

Összességében megjegyezhetjük a többségi választási rendszerekről, hogy mivel a kis pártoknak kevés esélye van a mandátumszerzésre, ezért a pártok szétaprózódása meg van akadályozva. Ez pozitívum abból a szempontból, hogy elősegíti a stabil kormányzást, viszont negatívum is, mivel így a kisebb pártok szavazóinak nincsen (vagy csak csekély mértékben van) képviselte a törvényhozásban. Megjegyezhető még, hogy ezen rendszerek gyakran eredményeznek kétpártrendszert, ebből kifolyólag elméletben törekedniük kell a mérsékelt politizálásra, hogy a középben elhelyezkedő választók szavazatait is meg tudják szerezni. Említésre méltó továbbá, hogy a kormányzásról közvetlenül a választó dönt és nem a pártok a koalíciós tárgyalásokon, viszont ennek a negatívuma lehet, hogy az egyedül kormányzó pártnak nem kell kompromisszumkésznek lennie, így elképzelhető, hogy az ellenzéki pártokat abszolút kizárva tud kormányozni a győztes.⁵⁰

3.2. Az arányos választási rendszerek

A többségi rendszerekkel ellentétben az arányos választási rendszerek nem egyedül a győztest jutalmazzák, hanem azt a célt tűzik ki maguk elé, hogy a megszerezhető mandátumok a leadott szavazatok arányában kerüljenek kiosztásra. Az arányos választási rendszereket is két alaptípusra oszthatjuk: szavazatátruházó rendszerre (STV: Single Transferable Vote) és listás rendszerre.⁵¹

3.2.1. A szavazatátruházó rendszer

A szavazatátruházó rendszerről már a választási formuláknál írtam általánosságban⁵², ezért itt csak konkrétan az ír választási rendszerről írok, ahol tisztán érvényesül ezen módszer. Előtte viszont meg kell jegyeznünk, hogy a többségi rendszereknél alkalmazott azonnali többsfordulós szavazáshoz is rendkívüli módon hasonlít ezen megoldás, azzal a fő különbséggel, hogy itt nem csak egy, hanem több mandátum kerül kiosztásra az adott választókerületben.⁵³ Az ír parlamenti választásokra visszatérve, a következőket érdemes megjegyezni: összesen 160 mandátum kerül kiosztásra a parlamentben oly módon, hogy 39 választókerületre osztják az országot. Ahogy a választókerületek számából is észrevehető, itt választókerületenként több mandátum szerezhető az alábbi elosztás alapján: 13 kerületben 5, 17-ben 4 és 9 választókerületben 3 mandátum kerül kiosztásra.⁵⁴ A szavazás maga

⁵⁰ Dieter NOHLEN: Választási rendszerek és választási reform. In: MTA Állam- és Jogtudományi Intézet: *Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép Európában*. Budapest, 1996, 11. o.

⁵¹ DEZSŐ Márta: i.m. 214. o.

⁵² Ld. 13. o.

⁵³ HORVÁTH Attila: i.m. 132. o.

⁵⁴ Constituency Commission Report 2017. Government Publications. The Stationary Office, Dublin, 2017, 6. o.

preferenciális, azaz lehetősége van a szavazónak rangsort állítania a jelöltek között arra azt esetre, ha nem az általa favorizált jelölt szerezne mandátumot. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy az ausztrál rendszertől eltérően itt nem kötelező annyi jelöltet megjelölni, ahány mandátum kiosztható, tehát ha a szavazó úgy kívánja, akkor megjelölhet csupán egyetlen jelöltet is. A választó széleskörű szabadsággal rendelkezik, mivel különböző pártok jelöltjei, illetve független jelöltek között állíthatja fel preferenciasorrendjét, és nincs egy adott párt jelöltjeire korlátozva. A mandátumszerzés a legnagyobb maradék módszere alapján zajlik, azon belül is a Droop-féle kvótával számolják ki az egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatok számát. Az érvényes – első helyre érkezett – szavazatok számát elosztják a körzetben megszerezhető mandátumok eggyel növelt számával és az így kapott eredményhez hozzáadnak egyet, ezzel meghatározva egy mandátum szavazatokban kifejezett értékét. Amely jelölt a kvótával azonos vagy azt meghaladó számú szavazatot kap, mandátumot szerez. Ezután pedig a már korábban kifejtett, általános szavazatátruházás történik: a mandátumot szerző jelöltek többszavazatai a másodlagos preferenciák alapján kiosztásra kerülnek, és ha még így sem sikerült betölteni az összes mandátumot, akkor a legkevesebb szavazatot elért jelölt kiesik és az ő másodlagos szavazatai is kiosztásra kerülnek, ezt ismételve addig, amíg nem kerül kiosztásra az összes megszerezhető mandátum.⁵⁵ A következő táblázatban tekintsük meg a 2020-as ír parlamenti választásokon legtöbb szavazatot elérő három párt eredményét:

10. táblázat: A 2020-as ír parlamenti választásokon a három legtöbb szavazatot elérő párt eredménye⁵⁶

Párt	Szavazatok aránya (első preferencia)	Megszerzett mandátumok száma
Sinn Féin	24.53%	37
Fianna Fáil	22.18%	38
Fina Gael	20.86%	35

A táblázat alapján a legszembetűnőbb az, hogy a legtöbb szavazatot megszerző pártnak kevesebb mandátuma van, mint a másodiknak. Azonban véleményem szerint ez a rendellenesnek tűnő helyzet nem feltétlenül tekinthető negatívnak. Meglehet, hogy egy

⁵⁵ A Guide to Ireland's PR-STV Voting System. Department of Housing, Planning and Local Government. Government of Ireland, Dublin, 2018, 3–7. o.

⁵⁶ Saját táblázat az ír 2020-as parlamenti választások eredménye (<https://electionsireland.org/results/general/33dail.cfm>) (2023. október 25.) alapján.

szélsőséges nézeteket valló pártnak stabil szavazóbázisa van, amely elegendő a szavazatok relatív többségének megszerzéséhez, emellett viszont a mérsékelt szavazók – akik igaz, többen vannak – megosztottak, több különböző pártot támogatnak. Tehát élve a preferenciális rendszer adta lehetőségekkel, ezen mérsékelt szavazók, mikor a jelölteket rangsorolják, nem voksolnak szélsőséges jelöltre. Ebből adódik az, hogy a konszenzusos jelöltek élvezhetik igazán a szavazatátruházó rendszer előnyeit.

3.2.2. A listás rendszer

A másik – sokkal elterjedtebb – típusa az arányos választási rendszereknek a listás rendszer. A listás rendszerek alapkonceptiója az, hogy a választók nem konkrét képviselőjelöltekre szavaznak, hanem egy adott párt által összeállított listára. Ezen lista ugyan a pártok képviselőinek neveit tartalmazza, de fontos, hogy végső soron a választópolgár pártok közül választ. A rendszer lényege, hogy a pártok a listájukra érkezett szavazatok arányában részesülnek a parlamenti mandátumokból. A listás rendszerek tovább differenciálhatók a választókerületek száma, a parlamenti küszöb, a listák kötöttsége és a mandátumelosztási formula alapján.

A választókerületek száma alapján azáltal differenciálhatók a listás rendszerek, hogy az egész ország egyetlen választókerületet alkot, azaz egyetlen lista létezik, vagy több választókerületre van felosztva és a választók kerületenként különböző listákra szavaznak. Az utóbbi verzió a gyakoribb.

Ezen kívül relevanciával bír még a parlamenti küszöb is, amely arra hivatott, hogy megakadályozza, hogy túlságosan sok párt kerüljön a törvényhozásba. Ha az arányossági elv abszolút érvényesülne, és nem lenne parlamenti küszöb, akkor például egy 200 fős parlamentben elég lenne csupán a szavazók 0,5%-ának támogatása 1 mandátum megszerzéséhez. Ezzel szemben gyakran használt ellenérv az, hogy a törvényhozás gyakorlatilag működésképtelen lenne a pártok ilyen szintű fragmentációjával. A parlamenti küszöb leggyakrabban jogszabályban előre meg van határozva (általában 3-5% között) és azon pártok, amelyek nem érik ezt el, nem kerülnek be a parlamentbe. A jogszabályba foglalt parlamenti küszöböt nevezik explicit küszöbnek, viszont ha hiányzik is ilyen szabályozás, akkor is létezik egy implicit küszöb, amelyet mindig az adott választások után, a leadott érvényes szavazatok alapján számolnak ki.⁵⁷

A tökéletes arányosságot akkor lehetne csak elérni, ha minden mandátumot pontosan ugyanannyi szavazattal lehetne megszerezni. Ennek az egyik lehetséges módszere, ha az

⁵⁷ HORVÁTH Attila: i.m. 125–126. o.

ország egész területe alkot egyetlen választókerületet. Ez a nagyon ritka, de arányossági szempontból kifogástalan módszer kerül alkalmazásra – kisebb módosításokkal – Hollandiában.⁵⁸ A holland alsóházban 150 kiosztható mandátumért versengenek a pártok. Elsődlegesen fontos megjegyezni, hogy a listaállításnál egyik párt sem nevezhet 80-nál több jelöltet. Ennek – a számomra roppant szimpatikus – korlátozásnak az oka az, hogy egyik párt se tudjon olyan parlamenti többséget szerezni (100 mandátumot), amellyel egyedül tudná módosítani az alkotmányt. Hollandiában nincs explicit parlamenti küszöb, hanem egy kvótát számolnak ki az összes érvényes szavazat és a parlamenti helyek hányadosa alapján.⁵⁹ Ez a 2021-es választásokon a következőképpen alakult: 10.422.852 érvényes szavazat érkezett, amelyet ha elosztunk 150-nel, akkor az egy mandátumot érő szavazatok száma (a kvóta) 69.486.⁶⁰ Ezután minden lista annyi mandátumot kap, ahányszor a kvóta megvan a szavazatszámában. Ha így marad még kiosztatlan mandátum, akkor a d'Hondt-módszer és a Hare-módszer sajátos keverékét használva osztják ki a többi mandátumot, amelynek részletezésére a módszer komplexitása miatt a dolgozatomban nem térnék ki.⁶¹ A 2021-es választások eredményét viszont érdemes áttekintenünk. Először is rengeteg, 17 különböző párt jutott be a parlamentbe, amely rekordnak számít, de általános, hogy 9–11 párt szokott mandátumhoz jutni.⁶² Ebből kifolyólag a következő táblázatban nem fogom minden párt eredményét elemezni, csak a 4 legnagyobb és 3 kisebb párt mandátumszerzését tekintem át, és ebből vonok le következtetéseket.

⁵⁸ DEZSŐ Márta: i.m. 211. o.

⁵⁹ NAGY Levente: i.m. 73–74. o.

⁶⁰ A holland Választási Tanács által publikált hivatalos eredmények: (<https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/TK20210317>) (2023. október 31.).

⁶¹ NAGY Levente: i.m. 74. o.

⁶² A holland Választási Tanács által publikált hivatalos eredmények: (<https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/TK20210317>) (2023. október 31.).

11. táblázat: A 2021-es holland parlamenti választáson mandátumot szerző 4 legnagyobb és 3 legkisebb párt eredménye arányossági együttthatóval⁶³

Pártok	Szavazatok száma	Mandátumok száma	Szavazatok aránya	Mandátumok aránya	Ae.
VVD	2.276.514	34	21,87%	22,6%	1,03
D66	1.562.718	24	15,01%	16%	1,06
PVV	1.125.022	17	10,81%	11,3%	1,04
CDA	989.385	15	9,50%	10%	1,05
Denk	211.053	3	2,03%	2%	0,98
50PLUS	106.658	1	1,02%	0,66%	0,64
BIJ1	87.635	1	0,84%	0,66%	0,78

Ahogy azt már említettem, az arányosság a táblázat 4. és 5. oszlopát tekintve is egyértelmű, de ezt az arányossági együtttható is megerősíti. A legtöbb párt esetében erősen arányos rendszerről beszélhetünk, mivel a torzulások 5% körüliek.⁶⁴ A két legkisebb párt tekintetében fennálló alulreprezentáltság pedig könnyen magyarázható: az egy mandátumhoz szükséges 69.486 szavazatot elérték, de a kettőhöz szükségeset viszont már nem, így minden, a kvótát túllépő, rájuk leadott szavazat elveszett, amely szavazatmennyiség a kis pártok számára értelemszerűen jelentősebb eltérést eredményez.

A holland választási rendszerre visszatérve, még érdemes szót ejteni a pártok mennyiségéről. Azt láthattuk, hogy a rendszer arányossági szempontból kifogástalan, viszont itt megjelenik az, amit sokan az arányos rendszerekkel szemben aggodalommal említenek, még hozzá, hogy a pártok szétaprózódnak, és ezáltal a stabil kormányzás megnehezül. Hollandiában ezt a problémát olyan módon oldják fel, hogy van egy általános konszenzus, amely szerint a társadalmi szubkultúrák elitje kiegyezik egymással, együttműködnek, egymáshoz alkalmazkodva rendezkednek be, és ez felülírja a szemben álló felek konfrontációját. A pártok fő célja az adott szubkultúra létének és integritásának biztosítása, amely érdekében az egymással való kiegyezésre és együttműködésre vannak sarkallva. Megjegyzendő, hogy a sok párt ellenére a társadalom nem polarizált, a pártrendszer ideológiai szempontból mérsékelt, amelyet az is tökéletesen igazol, hogy szinte minden párt hajlandó koalíciót kötni minden más párttal (nem ritka a 3-5 párti koalíciós kormányalakítás).⁶⁵

⁶³ Saját táblázat és számítások Uo. alapján.

⁶⁴ NAGY Levente: i.m. 78. o.

⁶⁵ NAGY Levente: i.m. 70–71. o.

Az előbbiek alapján kijelenthető, hogy a holland választási rendszernek sikerült az arányosságot szinte tökéletesen elérnie, viszont van még egy szempont, amit ha figyelembe veszünk, a választói akarat még magasabb fokon képes megnyilvánulni. Ez nem más, mint a listák kötöttségének kérdése. A zárt (kötött) listák esetén a választópolgárnak a döntése arra korlátozódik, hogy a pártok által előre meghatározott listára szavaz. Ilyen esetekben a képviselőjelöltek sorrendje adott, minél előrébb van a képviselőjelölt a listán, annál nagyobb eséllyel jut mandátumhoz. Ezen a sorrenden a választópolgár nem változtathat, a jelöltek közötti preferenciáját nem tudja kifejezni. Magyarországon is ez a módszer érvényesül a vegyes rendszer arányos ágában. Ezzel szemben a flexibilis listák esetén, igaz a pártok határozzák meg a jelöltek sorrendjét, de a választónak joga van a személyi preferencia kifejezésére, amivel a jelöltek sorrendje megváltoztatható. Ezt a rendszert alkalmazzák Szlovákiában olyan formában, hogy a választó először kiválasztja a pártot, amelyre szavazni akar és utána lehetősége van a listán négy preferált jelölt nevét bekarikázni. A mandátumok kiosztásánál ezen preferenciák fognak dönteni, feltéve, ha az adott jelölt a preferenciaszavazatok legalább 3%-át megkapta, ha nem, akkor az eredeti – a pártok által meghatározott – sorrendet vesszük figyelembe.⁶⁶ Szemléltetésül tekintsük meg a 2023-as szlovákiai parlamenti választásokon a Szlovák Nemzeti Párt listájáról mandátumot szerző jelölteket.

⁶⁶ HORVÁTH Attila: i.m. 127–128. o.

12. táblázat: A Szlovák Nemzeti Párt mandátumot szerző jelöltjei (2023)⁶⁷

Preferencia sorrend	Eredeti sorrend	Jelölt neve	Preferencia-szavazatok	
			száma	aránya
1	1	A. Danko	68.726	41,15%
2	5	T. Taraba	63.883	38,25%
3	150	R. Huliak	58.875	35,25%
4	12	M. Šímkovičová	27.615	16,53%
5	15	R. Michelko	25.872	15,49%
6	148	I. Ševčík	25.639	15,35%
7	20	F. Kuffa	22.664	13,57%
8	21	Š. Kuffa	21.159	12,67%
9	130	P. Kotlár	13.252	7,93%
10	140	P. Ľupták	13.046	7,81%

A táblázat egyértelműen mutatja, hogy a preferencia-szavazatok képesek teljesen átalakítani a pártok által kialakított sorrendet. Jelen esetben érdekes módon, csupán két olyan jelölt szerzett mandátumot, akik a párt által meghatározott listán is előkelő helyen szerepeltek. Figyelemreméltó továbbá, hogy négy olyan jelölt is mandátumhoz jutott, akiknek az eredeti sorrend alapján semmi esélyük sem lett volna erre. Ennek ellenére, ezen példa nyilvánvalóan nem tekinthető reprezentatívnak minden flexibilis listát alkalmazó választási rendszer tekintetében. Tehát, ha nem élnek olyan aktívan a preferencia-szavazatokkal a választók, mint ez esetben, akkor az eredeti sorrend lesz a döntő.

A flexibilis lista után még említésre méltó a nyitott listás rendszer is, amelyben a pártok előzetesen nem határoznak meg sorrendet a jelöltjeik között. Itt a szavazó nem közvetlenül a pártlistára szavaz, hanem magára a jelöltre, így kizárólag a választón múlik, hogy ki szerez mandátumot. Nyitott listát alkalmaznak például Finnországban.⁶⁸

Az utolsó szempont, amely alapján a listás rendszerek differenciálhatók, az a mandátumelosztási formula, azaz annak a kérdése, hogy hogyan konvertáljuk a szavazatokat mandátummá. Erre különböző módszerek vannak, mint az osztós módszer vagy a természetes hányados módszere. Az osztós módszeren belül beszélhetünk a d'Hondt-módszerről, amely a nagyobb, és a Sainte-Lagué-módszer, amely a kisebb pártoknak kedvez. A természetes

⁶⁷ Saját táblázat a 2023-as szlovákiai parlamenti választás eredménye: (https://volbysr.sk/en/mandaty_poslanci.html) (2023. november 2.) alapján.

⁶⁸ HORVÁTH Attila: i.m. 129. o.

hányados, másnéven a legnagyobb maradék módszerén belül beszélhetünk a Hare-, a Hagenbach-Bischoff- vagy az Imperiali-kvótáról.⁶⁹ Ezek már korábban részletezésre kerültek a választási formuláknál, így nem kerülnek újra kifejtésre.⁷⁰

Az arányos választási rendszereket összefoglalva pozitívumként említhető, hogy a pártok a támogatottságukhoz híven jutnak mandátumhoz a parlamentben, és így ritka a nagyfokú felül- vagy alulreprezentáltság. Ezen kívül, mivel ritkán fordul elő, hogy önmagában többséget tud szerezni egy adott párt, ezért kompromisszumok kötésére és megegyezésre kényszerül az esetlegesen más társadalmi, etnikai, vallási csoportokat képviselő pártokkal.⁷¹ Fontos még, hogy a kétpártrendszer és az azzal járó egészségtelen következményeket könnyebb elkerülni, mint a többségi rendszerekben. Negatívumként említhető a pártok aprózódása és ezáltal a stabil kormányzás megnehezülése, viszont Hollandia példáját látva ez a probléma se tűnik megoldhatatlannak.

3.3. A vegyes választási rendszerek

A vegyes választási rendszer, ahogy az a nevéből is adódik, az arányos és a többségi választási rendszereket kombinálja oly módon, hogy a mandátumok egy részét a többségi elv alapján, míg egy másik részét arányos módon lehet megszerezni. Magyarországon – és sok más országban – ez úgy valósul meg, hogy a választónak két szavazata van: az egyiket egy konkrét képviselőjelöltre adja le az adott választókerületben, míg a másikat egy pártlistára.⁷² A vegyes rendszereket is különböző altípusokra lehet osztani. A legismertebb felosztás két alaptípust különböztet meg: a *Mixed Member Majoritarian* (MMM), azaz a vegyes többségi és a *Mixed Member Proportional* (MMP), azaz a vegyes arányos rendszert. A különbség a két rendszer között abban rejlik, hogy az elsőben a többségi, a másodikban az arányos rész dominanciája figyelhető meg. A dominancia attól függ, hogy a szavazatok és a mandátumok hogyan kapcsolódnak össze. A vegyes arányos rendszerekben – amelyeket kompenzációs rendszereknek is neveznek – a két rész mandátumai közötti kapcsolat biztosítja az arányos rész dominanciáját (például: Németország). A vegyes többségi rendszereket pedig további két altípusra oszthatjuk: a párhuzamos rendszerekre, ahol sem szavazat, sem mandátumkapcsolat

⁶⁹ Uo. 129–132. o.

⁷⁰ Ld. 10–13. o.

⁷¹ Dieter NOHLEN: i.m. 11. o.

⁷² HORVÁTH Attila: i.m. 133. o.

nincs a két elem között (például: Japán), illetve a részleges kompenzációs rendszerekre, ahol a szavazatok között kapcsolat van (ilyen Magyarország).⁷³

A továbbiakban tekintsük át az Új-Zélandon alkalmazott választási rendszert, amely igaz az MMP rendszerek családjába tartozik, de mégis alkalmas arra, hogy párhuzamot vonjunk közte és a magyar rendszer között.⁷⁴ Ezen választási rendszerben a választó két szavazattal rendelkezik, egyiket pártlistára adja le, a másikat egy konkrét képviselőjelöltre a választókerületében. Ahhoz, hogy mandátumhoz jusson a képviselő az egyéni körzetben, nem szükséges abszolút többség. Amely képviselő a legtöbb szavazatot kapja, az jut mandátumhoz. A pártlisták esetén viszont van egy 5%-os parlamenti küszöb, amely alatt alapesetben nem jut mandátumhoz a párt. Eddig a pontig ismerősen cseng a rendszer, viszont itt az arányosság elvének megvalósulása érdekében a mandátumok kiosztása a pártlistákra leadott szavazatok arányában történik.⁷⁵ A következő példával világossá fog válni a procedúra: egy párt a szavazatok 30%-át szerzi meg pártlistán és mellette szerez 20 mandátumot egyéni körzetekből, a pártlistán szerzett 30% a 120 fős parlamentben nagyjából 36 mandátumot fog eredményezni, ebből a 36-ból 20-at rögtön megkapnak az egyéni körzetekben mandátumot szerző jelöltek és a maradék 16 mandátum a listán lévő sorrend alapján kerül elosztásra. Azon alkalmakkor, amikor egy párt nagyobb arányban részesül egyéni körzetekből származó mandátumokból, mint ami a számára a listás szavazatok alapján járna, például a szavazatok 5%-át szerzi meg listán (ami 6 mandátumot jelentene) viszont 7 egyéni körzetet nyer meg, akkor megkapja a 7 egyéni mandátumot (listáról így nem szerez egyet sem), és ilyenkor a parlament létszáma növekszik. Érdeemes megemlíteni, hogy a német választási rendszer is szinte ugyanúgy épül fel mint az új-zélandi, viszont ott tartományi listákra szavaznak a választók és nem országosra, ezért vonok párhuzamot inkább az új-zélandi és a magyar választási rendszer között.⁷⁶ Az új-zélandi rendszerben viszont előfordulhat az is, hogy egy párt a listás szavazatai alapján nem érne el a parlamenti küszöböt, mert például csak 4%-ot ér el, viszont egyéni körzetben szerez egy mandátumot. Ilyenkor az 5%-os küszöbötől eltekintve jogosult lesz a parlamenti helyek 4%-ára a rá leadott szavazatok

⁷³ FÁBIÁN György: A vegyes választási rendszer – A két világ legjobbjika? *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*. 2015. 78. sz., 72. o.

⁷⁴ BÁNOVICS Attila: A választó választása – A magyar választási rendszer elemzése. <https://www.elektor.hu/terdoks/a-valaszto-valasztasa--a-magyar-valasztasi-rendszer-elemzes.pdf>, 2017, 5. o. (2023. november 3.).

⁷⁵ Report of the Electoral Commission on the Review of the MMP Voting System. New Zealand Electoral Commission. 2012, 4. o.

⁷⁶ FREY Dóra: A 2017-es német választások és a kormányalakítás nehézségei – a bonni alaptörvény teremtette alkotmányos rendszer próbatétele? *Parlamenti Szemle*, 2018/1. sz. 6. o.

alapján.⁷⁷ Ez a megoldás aránytalansághoz vezethet azáltal, hogy lehetőséget ad arra, hogy például egy listán 3%-ot elérő párt mandátumhoz jusson csak azért, mert sikeresen megnyert egy egyéni körzetet, míg egy 4%-ot elérő párt, amelynek támogatottsága nagyobb mint az előzőnek, parlamenti képviselő nélkül marad győztes egyéni körzet hiányában. A következőkben tekintsük át a 2023-as új-zélandi parlamenti választások eredményét:

13. táblázat: A 2023-as új-zélandi parlamenti választások eredménye arányossági együtthatóval⁷⁸

Párt	Szavazatok		Mandátumok				Ae
	Száma	Aránya	Egyéni	Listás	Összes	Aránya	
National	1.085.016	38,06%	43	5	48	39,34%	1,03
Labour	767.236	26,91%	17	17	34	27,86%	1,03
Green	330.883	11,60%	3	12	15	12,29%	1,05
ACT	246.409	8,64%	2	9	11	9,01%	1,04
NZ First	173.425	6,08%	-	8	8	6,50%	1,06
Māori	87.973	3,08%	6	-	6	4,91%	1,59

A táblázat nagyon jól szemlélteti a vegyes választási rendszer minden pozitív elemét. Véleményem szerint az új-zélandi rendszerre kimondható, hogy az arányos és többségi rendszer legjobb sajátosságait kombinálva megteremtett egy, a választói akaratot nagyon magas fokon leképezni képes rendszert. Egyrészt a szinte kifogástalan arányosság – a holland rendszerhez hasonlóan – már szemmel látható, de az arányossági együttható figyelembevételével is igazolt. Másrészt a többségi rendszer legjobb tulajdonsága is megjelenik benne azáltal, hogy parlamenti képviselőt kap egy lokális kisebbség, akinek tagjai csak listás rendszerben az 5%-os parlamenti küszöb miatt nem tudtak volna mandátumot szerezni. Az egyetlen kritikám – a fent említetten túl – az lenne, hogy az egyéni körzetekben kívánatosabb lenne a kétfordulós megoldás, amelynek a pozitívumait már korábban kifejtettem.⁷⁹ A most leírtakkal szemben a következőkben tekintsük át hazánk választási rendszerét, amely alapjait tekintve nem lenne távol az új-zélandi rendszertől, viszont elemezve azt mégis egészen mással fogunk szembesülni.

⁷⁷ New Zealand Electoral Commission: Democracy in NZ, What is MMP? (<https://elections.nz/democracy-in-nz/what-is-new-zealands-system-of-government/what-is-mmp/>) (2023. november 3.)

⁷⁸ Saját táblázat és számítások a New Zealand Electoral Commission: 2023 General Election – Official Result (https://www.electionresults.govt.nz/electionresults_2023/) (2023. november 3.) alapján.

⁷⁹ Ld. 18–22. o.

4. A magyar választási rendszer

A jelenlegi magyar választási rendszer a vegyes rendszerek kategóriájába tartozik, azon belül is a vegyes többségi rendszerek részleges kompenzációs alágához. Már ebből a tipizálásból kitűnik, hogy a többségi vonalnak van túlsúlya az arányoshoz képest.

4.1. A hatályos szabályozás elemzése

Választási rendszerünkben a választópolgár két szavazattal rendelkezik, az egyikkel az egyéni választókerületében egy konkrét személyre szavaz, a másikkal pártlistára. A régi Vjt.-től eltérően, az országgyűlési képviselők száma 199, amelyből 106 képviselőt egyéni választókerületben, míg 93 képviselőt országos listán választanak meg [Vjt. 3. § (1)-(2) bek.]. Az előző megoldás ehhez képest a következő volt: 176 képviselőt választottak meg egyéni választókerületekben, 152 képviselőt megyei illetve fővárosi listán, 58-an pedig a töredékszavazatok alapján a pártok országos listájáról jutottak mandátumhoz.⁸⁰ A képviselők összlétszáma így 386 volt, amelyből 210-et listáról választottak, tehát megjegyezhetjük, hogy igaz itt is vegyes választási rendszerről beszélünk, de a maival ellentétben az arányos vonal nagyobb súllyal való érvényesülése figyelhető meg. A 386 fős képviselői létszám csökkentése 199-re a Nagykommentár szerint azzal magyarázható, hogy fennállt egy olyan társadalmi elvárás, amely a magyarországi politikai elit létszámának csökkentését igényelte.⁸¹

A többségi rendszerekből már ismert módon, hazánkban is csak egy képviselő választható egyéni választókerületenként. A szavazás egyfordulós és az a jelölt lesz országgyűlési képviselő, aki a legtöbb érvényes szavazatot kapja, azaz nem szükséges abszolút többséget szereznie [Vjt. 4. § (1) bek., 11. §, 13. §]. A régi Vjt. szerint ehhez képest két esetben is kellett második fordulót tartani: egyrészt, ha a szavazás érvénytelen volt, azaz a választók több mint fele nem jelent meg; másrészt, ha a szavazás érvényes, de eredménytelen volt, azaz egyik jelölt sem szerezte meg az érvényes szavazatok több mint felét [Vjt. (rég) 7. § (2)-(3) bek.]. Az egyfordulós választás a régi Vjt. kétfordulós rendszeréhez képest mindenképp olcsóbb megoldás, viszont megfosztja a pártokat az első forduló utáni szövetkezés, együttműködés, illetve egymás javára történő visszalépés lehetőségétől, és rákényszeríti őket, hogy már a választások előtt döntsenek ezekről a kérdésekről.⁸² A költséghatékonyság ellenére sem tartom ezt egy pozitív lépésnek, mivel egyrészt az első forduló alkalmas volt arra, hogy a

⁸⁰ DEZSŐ Márta: i.m. 223. o.

⁸¹ CSERNY Ákos – PÉTERI Attila: *Nagykommentár az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2023, 9. o.

⁸² CSERNY Ákos – PÉTERI Attila: i.m. 17. o.

pártok objektíven fel tudják mérni az erőviszonyaikat, másrészt a kétfordulós rendszer esetén a választók szentesítik, hogy kik azok, akik közül a második fordulóra szövetségest választhatnak a pártok, ennek hiányában viszont előfordulhat, hogy a választói akaratot nem pontosan érzékelve kötnek egymással szövetséget. Ha pedig nem történik meg ezen előzetes egyeztetés, akkor az egyéni választókerületek túlsúlyából adódóan – 106 mandátum szerezhető meg ily módon a 199-ből – a csupán relatív többséggel rendelkező párt is képes a kormányzáshoz szükséges többséget szerezni az Országgyűlésben. Meg kell még jegyeznünk, hogy egyéni választókerületi jelöltre csak a magyarországi lakóhellyel rendelkező választópolgár szavazhat, azaz a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező magyar állampolgárok (például a határon túli magyarok), csak országos pártlistára szavazhatnak.⁸³ A törvény rendelkezik még a töredékszavazatokról is, amelynek egyrészt az egyéni választókerületekben mandátumot nem szerző pártjelöltekre leadott szavazatok minősülnek, másrészt a mandátumot szerző pártjelölt szavazataiból a második legtöbb szavazatot elérő jelölt eggyel növelt szavazatainak kivonása után fennmaradó szavazatok (ez a győzteskompenzáció), harmadrészt pedig, ha az első helyen szavazategyenlőség van, akkor minden pártjelöltre leadott szavazat töredékszavazat. Ezeket a szavazatokat a pártlistára érkező szavazatokhoz adják hozzá, hogy a tisztán többségi rendszerektől ellentétben, az egyéni választókerületekben mandátumot nem szerző pártjelöltre érkezett szavazatok se vesszenek el (Vjt. 15.§). Ezen pozitívum mellett viszont bevezetésre került az úgynevezett győzteskompenzáció intézménye. Ez az európai gyakorlatban ismeretlen metódus azt eredményezi, hogy a győztesre szavazók az egyéni mandátum útján is, illetve a töredékszavazatok útján is befolyásolják a parlament összetételét, ezzel korlátozva a választójog egyenlő súlyának elvét.⁸⁴ Ezen felül pedig szembemegy a többségi ágon kialakuló aránytalanságot ellensúlyozni hivatott kompenzációs megoldás logikájával is.⁸⁵ A töredékszavazatok mellett érvelők véleménye szerint ez az intézmény csupán a győztesre leadott, máskülönben elvesző szavazatok hasznosítására hivatott.⁸⁶ Az egyéni választókerületek vonatkozásában még érdemes szót ejteni a jelöltállításról is: a jelölt indulhat pártja színeiben vagy több párt közös jelöltjeként, illetve függetlenként is. Ahhoz, hogy az állampolgár képviselőjelölt lehessen, 500 választópolgár ajánlása szükséges (Vjt. 5-6. §). A Velencei Bizottság iránymutatása alapján a szükséges ajánlások száma nem haladhatja meg a

⁸³ Uo. 18. o.

⁸⁴ HALMAI Gábor: A választójogi szabályozás átalakulása 2010-2013. *MTA Law Working Papers*, 2014/12. szám, 2. o.

⁸⁵ LÁSZLÓ Róbert: A választójogi szabályozás átalakulása 2010-2014. *MTA Law Working Papers*, 2014/21. szám, 6. o.

⁸⁶ CSERNY Ákos – PÉTERI Attila: i.m. 20. o.

választókerületben élő választópolgárok számának 1%-át; Magyarországon átlagosan 75.000 fős körzetekkel számolva az 500 ajánlás 0,66%-ot jelent, így bőven megfelel ezen követelménynek.⁸⁷ Megjegyzendő még, hogy a korábbi rendszerhez képest a választópolgár több jelöltet is ajánlhat [2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról (Ve.) 122. § (3) bek.].

Az egyéni választókerületre vonatkozó szabályozás elemzése után térjünk rá az országos listára. Magyarországon országos lista gyanánt pártlista vagy nemzetiségi lista állítható, amely két kategóriára különböző szabályozás vonatkozik. A pártlistaállítás az egyéni választókerületekben indított jelöltek számától függ; legalább 71 különböző választókerületben kell önállóan jelöltet állítani, oly módon, hogy legalább 14 vármegyében és a fővárosban is indulnia kell az adott párt színeit viselő jelöltnek (Vjt. 7-8. §). Ez a szám nem volt mindig ilyen magas (eredetileg csupán 27 egyéni jelöltre volt szükség 9 megyében és a fővárosban), a törvényt a 2022-es választások előtt módosították, arra hivatkozva, hogy csak a tényleges társadalmi támogatottsággal bíró pártok állíthassanak pártlistát, ezzel visszaszorítva azon pártokat, amelyek csak a választási támogatások megszerzése érdekében indultak el.⁸⁸ A választási küszöb pártlisták tekintetében az összes érvényes szavazat 5%-a, viszont megemlítendő, hogy a pártoknak lehetősége van közös pártlistát állítani, amely esetben a küszöb két pártnál 10%-ra növekszik és ha három vagy több párt állít közös listát, akkor 15% az elérendő határ [Vjt. 14. § (1)-(2) bek.]. A nemzetiségi listák vonatkozásában viszont egészen mást tapasztalunk. Először is fontos leszögezni, hogy a nemzetiségek nem állíthatnak egyéni választókerületekben képviselőt, így a listaállításuk feltétele az, hogy a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok legalább 1%-ának, de maximum 1500 választónak az ajánlását megszerezzék. Fontos, hogy ezen listára csak azok szavazhatnak, akik a választás előtt regisztrálják magukat valamely elismert nemzetiség tagjaként. Ha ezt megteszik, akkor viszont a választásokon pártlistára már nem szavazhatnak, feltéve, hogy van nemzetiségi listájuk. A pártlistától eltérően több nemzetiség nem alkothat közös listát.⁸⁹ Az első mandátumukat kedvezményesen kaphatják meg, tehát az 5%-os parlamenti küszöb csak a további mandátumok tekintetében vonatkozik rájuk [Vjt. 16. § d)–e) pont].

A listán megszerezhető mandátumok kiosztása úgy történik, hogy először az összes pártlistás szavazatot (töredékszavazatokkal együtt) és a nemzetiségi listákra leadott szavazatokat össze kell adni. Ezt a számot el kell osztani 93-mal, az így kapott számot pedig 4-gyel, ez a

⁸⁷ Uo. 13–14. o.

⁸⁸ Uo. 14. o.

⁸⁹ CSERNY Ákos – PÉTERI Attila: i.m. 15–16. o.

hányados adja a nemzetiségekre vonatkozó kedvezményes kvótát. Ha ez alapján egy nemzetiség mandátumot szerez, akkor ennyivel csökkenteni kell az országos listán megszerezhető további mandátumok számát. Végül pedig a d'Hondt-módszer segítségével kiosztásra kerülnek a listás mandátumok (Vjt. 16.§). A d'Hondt-módszer működését korábban már részleteztem, ezért erre itt nem térnék ki.⁹⁰

4.2. Az országgyűlési választások eredményeinek elemzése

Miután a fentiekben tisztáztuk a magyar választási rendszer elméleti működését, most tekintsük át, hogy ez hogyan nyilvánul meg a gyakorlatban. Először vessünk egy pillantást a 2022-es országgyűlési választások eredményére. A következő táblázatban – az előző fejezetben bemutatott új-zélandi minta alapján – csak a mandátumot szerző pártokat jelenítem meg.

14. táblázat: A 2022-es országgyűlési választások eredménye, arányossági együtthatóval⁹¹

Párt	Listás szavazatok		Mandátumok				Ae.
	Száma	Aránya	Egyéni	Listás	Összes	Aránya	
Fidesz-KDNP	3.060.706	54,13%	87	48	135	67,85%	1,25
Egységben Mo.-ért	1.947.331	34,44%	19	38	57	28,64%	0,83
Mi Hazánk	332.487	5,88%	-	6	6	3,02%	0,51
MNOÖ	24.630	0,44%	-	1	1	0,50%	1,14

Kezdeként fontos leszögezni, hogy a táblázat második oszlopában a szavazatok számánál a listás szavazatokról van szó. Véleményem szerint a pártlistákra leadott szavazatok száma az, amely a vegyes rendszerekben ténylegesen megmutatja az adott párt támogatottságát. Ezt egyrészt alátámasztja az, hogy az összehasonlításhoz használt új-zélandi rendszerben is a listás szavazatokat veszik alapul, ahhoz igazítják a mandátumok kiosztását; másrészt az egyéni választókerületekben komoly faktor lehet a jelölt személye is, és a választó nem feltétlenül

⁹⁰ Ld. 11–12. o.

⁹¹ Saját táblázat és számítások a Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2022. április 3. (<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022>) (2023. november 6.) alapján.

csak a párttagsága miatt szavaz neki bizalmat; harmadrészt pedig a külhoni magyar állampolgárok szavazata is csak a pártlistán nyilvánul meg [Vjt. 12.§ (3) bek.].

Az arányosság kérdésére áttérve, első ránézésre is komoly, rendszerszintű aránytalanság állapítható meg. Ahogy azt már korábban is áttekintettük, az arányossági együttható vonatkozásában a szakirodalom erősen aránytalannak minősíti azt a rendszert, ahol 15–20%-os eltérés tapasztalható. Amit itt látunk az az, hogy a győztes pártszövetség (a Fidesz-KDNP) a támogatottságához képest 25%-kal felül van reprezentálva a törvényhozásban, míg az Egységben Magyarországért 17%-kal és a Mi Hazánk elképesztő 49%-kal alulreprezentált. A német nemzetiségi listát, mivel kedvezményes mandátumot szerzett, így arányossági szempontból nem vizsgáljuk.

Az alábbiak után felmerülhet a kérdés, hogy hogyan fordulhat elő az, hogy a magyar választási rendszerben az arányossági együtthatóra figyelemmel 17%-tól 49%-ig terjedő eltérést tapasztalunk,⁹² míg Új-Zélandon ez az eltérés 3–6% közötti (figyelmen kívül hagyva a lokális kisebbségként egyéni körzetből mandátumot elnyerő maorikat).⁹³ A dolgozatomban elemeztem még Hollandiát is, mint az arányosságot szinte tökéletesen megtestesítő rendszert, de a magyar rendszerrel való összevetésül mégis Új-Zélandot kell alapul vennünk az alábbi okok miatt: vegyes választási rendszert alkalmaznak, az egyéni választókerületekben egyszerű többség is elég a mandátum megszerzéséhez, 5%-os parlamenti küszöböt állít.⁹⁴ A hasonlóságok felsorolása után viszont ideje áttérni a fő különbségre a két rendszer között, ami nem más, mint a listás szavazatokhoz való viszonyulás. Ezt az eltérést a továbbiakban egy egyszerű példával szemléltetem. Képzeljünk el egy 100 fős parlamentet, ahol 60 mandátumot egyéni választókerületben és 40 mandátumot listán lehet megszerezni.

⁹² Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2022. április 3. (<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022>) (2023. november 6.).

⁹³ New Zealand Electoral Commission: 2023 General Election – Official Result (https://www.electionresults.govt.nz/electionresults_2023/) (2023. november 3.).

⁹⁴ New Zealand Electoral Commission: i.m. 4. o.

15. táblázat: Az új-zélandi és a magyar választási rendszer egyszerűsített mandátumkiosztási modellje⁹⁵

Párt	Listás szavazat	Egyéni mandátum	Összes mandátum	
			Új-Zéland	Magyarország
A	45%	40	45	58
B	35%	20	35	34
C	20%	-	20	8

Példánkban „A” párt megszerzi a listás szavazatok 45%-át; Új-Zélandon ez azt jelenti, hogy az összes mandátum 45%-át szerzi meg (azaz 45 mandátumot), míg Magyarországon csupán a listán megszerezhető mandátumok 45%-ára (azaz 18 mandátumra) vonatkozik ugyanez. Ahogy azt már az előző fejezetben kifejtettem, az új-zélandi választási rendszer működése alapján példánkban „A” párt 40 mandátumot már megszerzett az egyéni körzetekben, viszont a listás szavazatai alapján 45-re jogosult így 5 mandátumot kap még listáról. Ugyanez a képlet a másik két pártnál is „B” párt a 20 egyéni mandátuma mellé 15-öt kap listáról, hogy elérje a neki járó 35-öt, míg „C” párt egyéni mandátumok hiányában, mind a neki járó 20 mandátumot listáról szerzi meg. Ezzel szemben a magyar választási rendszerben a pártok szavazati aránya nem szabja meg, hogy hány mandátumot szereznek a parlamentben. „C” párt így igaz a választók 20%-ának a támogatását élvezzi, de ennek ellenére csak a 40 listás mandátum 20%-át szerzi meg, ami csupán 8 mandátumot jelent, 12-vel kevesebbet, mint ami neki járna a társadalmi háttére alapján. „B” párt számára már kedvezőbb a helyzet, mivel az általa megszerzett 20 egyéni mandátum mellett 14-et megszerzett listáról is, de a szavazati aránya alapján neki járó 35 mandátumtól így is elmarad 1-gyel. „A” pártot tekinthetjük a magyar választási rendszer nyertesének, mivel ő megkapja a neki – szavazati aránya alapján – jogosan járó 45 mandátumon túl azt a 13 mandátumot is, amelyet „B” és „C” párt a rendszer jellegéből adódóan elvesztett.

Ezen levezetés magyarázatot ad arra, amit a 2022-es országgyűlési választásokon is megfigyelhettünk, azaz hogy miért a Fidesz-KDNP az egyetlen olyan pártszövetség, amelynek magasabb a mandátumaránya, mint a szavazati aránya, míg ezzel párhuzamosan a többi pártnak alacsonyabb. Ezáltal – ahogy azt példánk is igazolja – azon pártoknak, amelyek a szavazati arányukhoz képest kisebb mandátumaránnyal rendelkeznek az Országgyűlésben, nem azért áll fent ezen kedvezőtlen helyzetük, mert a rájuk leadott szavazatok egy része

⁹⁵ Saját számítások

elveszett, hanem mert egyszerűen a rájuk leadott szavazatok alapján nekik járó mandátumok egy részét a Fidesz-KDNP kapta meg.⁹⁶ Az objektivitás jegyében itt le kell szögeznem, nem abban látom a problémát, hogy ezen mandátumokat konkrétan a Fidesz-KDNP kapja meg, ugyanúgy aggályosnak tartanám, ha más párt élvezné ily módon a választási rendszerünkben alkalmazott mandátumkiosztás előnyeit. Azonban meg kell említenünk azt is, hogy a választási rendszerünk paramétereit meghatározó törvényt a Fidesz-KDNP alkotta és szavazta meg még 2011-ben. A törvény elfogadását nem támogatta más párt, de erre nem is volt szükség, mivel a kormányzópártok kétharmados többséggel rendelkeztek a parlamentben.⁹⁷ A törvény megalkotásának legfontosabb célja a parlamenti létszám csökkentése volt, de indokolták még a választókerületi aránytalanság kiküszöbölésével, a nemzetiségek parlamenti képviseletének megteremtésével, a külhoni magyar állampolgárok választójogának megadásával és a kormányzati stabilitás elősegítésével is. Számunkra ezen felsorolás utolsó eleme, a kormányzati stabilitás mint érv a legfontosabb; még hozzá azért, mert ilyen stabilitási kényszer nem állhatott fent, mivel a korábbi választási rendszerben mindig olyan eredmény született, amely a választói akaratnak megfelelő kormánytöbbséget biztosított. László Róbert szerint az új választási rendszer megalkotásának célja az volt, hogy a jelenlegi kormánypártok későbbi választási győzelmeit megkönnyítse, oly módon, hogy a korábbinál jóval kisebb relatív listás előny is kétharmados parlamenti többséget eredményezhet. Ezt igazolja az egyéni választókerületek súlyának megnövelése, a második forduló eltörlése és a győztes egyéni jelölt pártjának kompenzálása is. Ezek az elemek a mindenkori legnagyobb politikai erőnek kedveznek, azaz elméletben nem kizárólag a jelenlegi kormányzó pártnak.⁹⁸ A 2014-es országgyűlési választáson a fent leírtak beigazolódtak, az eredményeket a következő táblázatba foglalom:

⁹⁶ BÁNOVICS Attila: A választó választása – A magyar választási rendszer elemzése. <https://www.elektor.hu/terdoks/a-valasztó-valasztasa--a-magyar-valasztasi-rendszer-elemzes.pdf>, 2017, 5. o. (2023. november 3.).

⁹⁷ Országgyűlési napló ciklusonkénti adatai 2010-2014: T/5006 Az országgyűlési képviselők választásáról (https://www.parlament.hu/web/guest/orszaggyulesi-naplo-elozo-ciklusbeli-adatai?p_p_id=hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=hCwhNeZH&hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_szav.szav_lap_egy%3Fp_szavdatum%3D2011.12.23.15%3A22%3A08%26p_szavkepvsvav%3DI%26p_ckl%3D39%26p_osszefuz%3D%26p_kitiltott%3D) (2023. november 11.).

⁹⁸ LÁSZLÓ Róbert: i.m. 3–5. o.

16. táblázat: A 2014-es országgyűlési választások eredménye arányossági együttthatóval⁹⁹

Párt	Szavazatok		Mandátumok				Ae.
	Száma	Aránya	Egyéni	Listás	Összes	Aránya	
Fidesz-KDNP	2.264.780	45,04%	96	37	133	66,83%	1,48
MSZP-Együtt-DK-PM	1.290.806	25,67%	10	28	38	19,10%	0,74
Jobbik	1.020.476	20,30%	-	23	23	11,56%	0,57
LMP	269.414	5,36%	-	5	5	2,51%	0,47

Az arányosság tekintetében ugyanazt látjuk, amit a 2022-es választásoknál is, csak még annál is torzabban. A legerősebb párt súlyosan felül-, míg minden más párt alulreprezentált. Minél kisebb a párt, annál inkább tekinthető a választási rendszer vesztesének. Véleményem szerint viszont a legnagyobb probléma abban rejlik, hogy a rendszer lehetővé teszi azt, hogy a szavazatok csupán relatív többségének megszerzésével is lehessen kétharmados, azaz alkotmányozó többségre szert tenni [Alaptörvény S) cikk (2) bek.]. Ennek az a roppant súlyos következménye, hogy a relatív többséggel rendelkező kormánypártok semmiféle együttműködésre és kompromisszumkötésre nincsenek rászorulva a többi párttal, annak ellenére sem, hogy a választópolgárok abszolút többsége nem őket támogatta. Azaz, ha maradunk a 2014-es választásnál, akkor azt látjuk, hogy a Fidesz-KDNP a szavazatok 45%-át szerezte meg, míg vele szemben a többi mandátumot szerző pártot összesen a választók 51%-a támogatja. Ennek ellenére mégis a Fidesz-KDNP rendelkezik alkotmányozó többséggel, aminek a következménye az, hogy választók több mint fele pedig, de facto nem rendelkezik képviselettel a törvényhozásban. Ezen állításom vitatható lenne azáltal, hogy az Alaptörvény szerint bármely országgyűlési képviselő kezdeményezhet törvényt, nyújthat be törvényjavaslatot. Ez tényszerűen igaz, a de jure képviselet fennáll. Viszont, ha vetünk egy pillantást a benyújtott törvényjavaslatok, valamint az elfogadott törvények megoszlására, akkor a 2014-2018-as parlamenti ciklusban az alábbival szembesülünk:

⁹⁹ Saját táblázat és számítások a Nemzeti választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása, 2014. április 6. <https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/eredind.html> (2023. november 3.) alapján.

17. táblázat: A benyújtott és elfogadott törvényjavaslatok megoszlása, a 2014-2018-as parlamenti ciklusban¹⁰⁰

Törvényjavaslatot benyújtó	Benyújtott törvényjavaslatok száma	Elfogadott törvények száma
Kormány	584	565
Kormánypárti képviselők	169	142
Ellenzéki képviselők	601	1

A táblázat véleményem szerint magáért beszél és igazolja a fenti állításomat. Az ellenzéki képviselőknek minden joga megvan a törvényjavaslatok benyújtásához, de kétharmados többség birtokában kizárólag a kormánypártokon múlik azok elfogadása, és ahogy ez a fenti számokból is látszik, a hajlandóság teljesen hiányzik. Ezen tendencia a következő – 2018-2022-es – parlamenti ciklusban sem mutat javulást: az ellenzéki képviselők által benyújtott törvényjavaslatok száma 396, míg ebből az elfogadott törvények száma 4.¹⁰¹

4.3. Arányosítási javaslat

A fentebb említett hasonlóságokból adódóan, az új-zélandi rendszer mintaként szolgálhatna a magyar választási rendszer potenciális megreformálásához. Egy lehetséges arányosítási reform alatt nem kell törvényszerűen a rendszer teljes átalakítását érteni. Nem szükségszerű elhagyni a vegyes választási rendszert, maradhat az országos lista és maradhatnak az egyéni választókerületek is, sőt a jelenlegi parlamenti létszám is megtartható. Véleményem szerint a magyar választási rendszeren való csupán egyetlen jelentősebb változtatással is elérhető lenne a magas fokú arányosság. Mégpedig azzal, hogy a listás szavazatok határozzák meg azt, hogy hány mandátumot szerezhethet egy párt az Országgyűlésben. Ennél a módszernél¹⁰² potenciális aránytalanságot okozhatnak a fennmaradó mandátumok (ha valamely párt több mandátumot szerez az egyéni választókerületekben, mint ami arányosan megilletné, akkor azokat megtarthatja), viszont ez a probléma eddig csak a 2014-es választásokon merült volna fel, ahol a Fidesz-KDNP 6-al több mandátumot szerzett volna az egyéni körzetek miatt, mint ami arányosan megilletné. A valóságban viszont 43-al szerzett többet¹⁰³, szóval arányossági szempontból ezen módszer így

¹⁰⁰ Saját táblázat és számítások SOLTÉSZ István: Az Országgyűlés. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2021, 27. o. alapján.

¹⁰¹ SOLTÉSZ István: Az Országgyűlés. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2023, 24. o.

¹⁰² A módszer kifejtését lásd 31–32. o.

¹⁰³ Ld. 40. o. 16. táblázat.

is sokkal kedvezőbb. Ezen módosításon túl kívánatos lehet az egyéni választókerületekben való kétfordulós szavazás visszahozása is, amely a választói akarat nagyobb fokú érvényesülésében nyújtana segítséget. Mindössze tehát ezen két módosítással is megvalósítható egy arányosabb, valamint a választók szélesebb rétegeinek képviselését biztosítani tudó rendszer.

Összegzés

Dolgozatomban a választási rendszerek áttekintésre kerültek általánosságban is és azok egyes főbb típusai is. Mindezek fényében megállapítható, hogy a választási rendszerek kialakításánál a két egymással versengő legfőbb érdek a kormányzás stabilitása és az arányos képviselet, azaz a választói akarat legpontosabb megnyilvánulása. A többségi rendszerekben, úgy a részletesebben elemzett brit választási rendszerben is a stabilitást részesítik előnyben az arányosság rovására. Az arányos rendszerek ezzel szemben pedig – ahogy azt Hollandiánál is láttuk – az arányosság érvényesülését emelik a kormányzás stabilitása fölé. A vegyes választási rendszerekben ezt a kérdést a többségi vagy arányos rendszerekre jellemző elemek dominanciája dönti el. Magyarország a választási rendszere kialakításánál a kormányzás stabilitása mellett döntött. Annak ellenére, hogy a választási rendszerünk a vegyes rendszerek kategóriájába tartozik, a többségi elemek túlsúlya azt eredményezi, hogy a legtöbb szavazatot szerzett, viszont a választók többségének támogatásával nem rendelkező párt kétharmados többséget szerezhet a parlamentben. Ez kétségtelenül stabil kormányzást eredményez, amelynek kétségtelenül megvannak a pozitívumai, viszont véleményem szerint elfogadhatatlan, hogy a választói akarat – a 2014-es országgyűlési választásoknál maradva – a választók 55%-a tekintetében nem érvényesül.¹⁰⁴ Ezért úgy gondolom, hogy a jelenlegi magyar választási rendszer tekintetében nagyobb érdek fűződik a választói akarat pontosabb érvényesüléséhez, azaz a rendszer nagyobb fokú arányosságához, mint a kormányzás ily fokú stabilitásához. Ahogy azt dolgozatomban bemutattam, az arányosságot több különböző módon is el lehet érni, és egyiknek se kell szükségszerűen a stabil kormányzás rovására menni. Láthattuk, hogy Hollandiában, ahol az arányosság a lehető legtisztább formájában valósul meg – a választók pusztán pártlistára szavaznak, és nincsen explicit parlamenti küszöb sem – sincs probléma a kormányzással, mivel többszereplős koalíciókkal és az egész pártrendszert átívelő általános konszenzussal érik el a stabilitást.¹⁰⁵ A magyar választási rendszerhez hasonló, új-zélandi vegyes rendszer mintája is követendő példaként szolgálhat a magas fokú arányosság elérése terén. Igaz tökéletes választási rendszer nincsen, viszont véleményem szerint az új-zélandi az, amely az egyéni választókerületekből származó előnyök megtartása mellett a választói akaratot is szinte kifogástalanul le tudja képezni¹⁰⁶, ezáltal némi

¹⁰⁴ Nemzeti választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása, 2014. április 6. (<https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/eredind.html>) (2023. november 3.).

¹⁰⁵ NAGY Levente: i.m. 70–74. o.

¹⁰⁶ New Zealand Electoral Commission: i.m. 4. o.

módosítással ugyan, de útmutatásul szolgálhat a magyar választási rendszer egy esetleges arányosítási reformjához.

Irodalomjegyzék

1. ÁRVA Zsuzsanna: *Nagykommentár Magyarország Alaptörvényéhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020.
2. BÁNOVICS Attila: A választó választása – A magyar választási rendszer elemzése. <https://www.elektor.hu/terdoks/a-valaszto-valasztasa--a-magyar-valasztasi-rendszer-elemzes.pdf>, 2017, (2023. november 3.).
3. Lewis BASTON: *Campaigning under the single transferable vote*. Electoral Reform Society, London, 2006.
4. BERTA Zsolt: A választási formulák. XXV. OTDK Jogtudományi Szekció Alkotmányjog Tagozat, N.k., 2001. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/10831/34777/1/BertaZsolt-ValasztasiFormulak_unpw.pdf (2023. október 15.).
5. BLAZOVICH László: *Demokrácia és választások Magyarországon. Tanulmányok Csongrád megye történetéből*, N.k., Szeged, 1997, 27. sz.
6. Constituency Commission Report 2017. Government Publications. The Stationary Office, Dublin, 2017.
7. CSERNY Ákos – PÉTERI Attila: *Nagykommentár az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2023.
8. CSERVÁK Csaba: Választási rendszerünk a jogösszehasonlítás és a reformlehetőségek tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2001/3. sz.
9. *A Guide to Ireland's PR-STV Voting System*. Department of Housing, Planning and Local Government. Government of Ireland, Dublin, 2018.
10. DEZSŐ Márta: A választási rendszer. In: Kukorelli István (szerk.): *Alkotmánytan I*. Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 203–239. oldal.
11. DEZSŐ Márta: Arányosság és vegyes választási rendszerek. In: (Sz.n.): *Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép Európában*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet. Budapest, 1996, 36–49. oldal.
12. FÁBIÁN György: A vegyes választási rendszer – A két világ legjobbika? *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*. 2015, 78. sz., 68–82. oldal.
13. FREY Dóra: A 2017-es német választások és a kormányalakítás nehézségei – a bonni alaptörvény teremtette alkotmányos rendszer próbatétele? *Parlamenti Szemle*, 2018/1. sz., 91–119. oldal.
14. HALMAI Gábor: A választójogi szabályozás átalakulása 2010-2013. *MTA Law Working Papers*, 2014/12. sz., 1–8. oldal.

15. Oliver HAWKINS – Philip LOFT: *General Election 2019: results and analysis. Second edition*, House of Commons Library, London, 2020.
16. HORVÁTH Attila: Választások és választási rendszerek. In: Bende Zsófia – Halász Iván (szerk.): *Összehasonlító alkotmánytan*. Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Budapest, 2014, 117–133. oldal.
17. LÁSZLÓ Róbert: A választójogi szabályozás átalakulása 2010-2014. *MTA Law Working Papers*, 2014/21. sz., 1–8. oldal.
18. MÉCS János: „Választások” In. Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) <http://ijoten.hu/szocikk/valasztasok>, 2020.
19. MOLNÁR Kata: A választási rendszerek és arányossági kérdéseik. In: Békési Gábor - Kis Kelemen Bence - Nezdei Mirabella (szerk.): *A választások egyes jogi kérdései*. PTE ÁJK Óriás Nándor Szakkollégium, Pécs, 2019, 33–45. oldal.
20. NAGY Levente: A holland parlamenti választások arányossága és hatásai a pártrendszerre. *Parlamenti Szemle*, 2017/2. sz., 69–97. oldal.
21. Dieter NOHLEN: Választási rendszerek és választási reform. In: (Sz.n.): *Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép-Európában*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet. Budapest, 1996, 7–36. oldal.
22. PETRÉTEI József – TILK Péter: *Magyarország alkotmányjogának alapjai*. Kodifikátor Alapítvány, Pécs, 2014.
23. Report of the Electoral Commission on the Review of the MMP Voting System. New Zealand Electoral Commission. 2012.
24. SOLTÉSZ István: *Az Országgyűlés*. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2021.
25. SOLTÉSZ István: *Az Országgyűlés*. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2023.
26. TÓTH András: Választások az Egyesült Királyságban. *Parlamenti Szemle*, 2020/1. sz. 79–94. oldal.

Internetes források:

1. A 2023-as szlovákiai parlamenti választás eredménye: https://volbysr.sk/en/mandaty_poslanci.html (2023. november 2.).
2. A holland Választási Tanács által publikált hivatalos eredmények: <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/TK20210317> (2023. október 31.).

3. Az ír parlamenti választások eredménye: <https://electionsireland.org/results/general/33dail.cfm> (2023. október 25.).
4. Az Országos Választási Bizottság közleménye az országgyűlési képviselők 2006. évi választásának eredményéről <https://static.valasztas.hu/parval2006/hu/03/kozlemenyek/kozl0509.pdf> (2023. október 18.).
5. BBC News, United Kingdom election results 2019, Constituencies <https://www.bbc.com/news/politics/constituencies/E14000650> (2023. október 18.).
6. Fehéroroszország hivatalos honlapja: <https://www.belarus.by/en/government/belarus-elections/presidential-elections-in-belarus> (2023. október 17.).
7. Francia Belügyminisztérium honlapja: [https://web.archive.org/web/20220507115012/https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult_presidentielle-2022/\(path\)/presidentielle-2022/FE.html](https://web.archive.org/web/20220507115012/https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult_presidentielle-2022/(path)/presidentielle-2022/FE.html) (2023. október 19.).
8. Massachusetts Institute of Technology: Instant runoff voting. Election data + science lab, Cambridge, MA USA, 2023, <https://electionlab.mit.edu/research/instant-runoff-voting> (2023. október 20.).
9. Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2014. április 6. <https://static.valasztas.hu/dyn/pv14/szavossz/hu/eredind.html> (2023. november 3.).
10. Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2018 – egyéni választókerületek eredménye <https://www.valasztas.hu/egyeni-valasztokeruletek-eredmenye> (2023. november 6.).
11. Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2022. április 3. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022> (2023. november 7.).
12. Nemzeti Választási Iroda: Országgyűlési képviselők választása 2022. április 3. – egyéni választókerületek (<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/egyeni-valasztokeruletek/05-02?tab=candidates>) (2023. november 6.).
13. New Zealand Electoral Commission: 2023 General Election – Official Result https://www.electionresults.govt.nz/electionresults_2023/ (2023. november 3.).
14. New Zealand Electoral Commission: Democracy in NZ, What is MMP? <https://elections.nz/democracy-in-nz/what-is-new-zealands-system-of-government/what-is-mmp/> (2023. november 3.).
15. Országgyűlési napló ciklusonkénti adatai 2010-2014: T/5006 Az országgyűlési képviselők választásáról https://www.parlament.hu/web/guest/orszaggyulesi-naplo-elozo-ciklusbeli-adatai?p_p_id=hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p

p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=hCwhNeZH&_hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_szav.szav_lap_egy%3Fp_szavdatum%3D2011.12.23.15%3A22%3A08%26p_szavkepvszav%3DI%26p_ckl%3D39%26p_osszefuz%3D%26p_kitiltott%3D (2023. november 11.).

Felhasznált jogforrások:

1. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, ENSZ 1948. december 10.
2. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, ENSZ 1966. december 16.
3. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
4. 2/1990. (II. 18.) AB határozat
5. 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (Vjt.)
6. Osztrák választási törvény: Bundesgesetz über die Wahl des Nationalrates (Nationalrats-Wahlordnung 1992)
7. 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (Vjt. régi)
8. 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról (Ve.)